

Ondersteuning aan sekswerkers met een migratieachtergrond

Inhoud

1. Inleiding	3	4. Contact leggen	26
1.1. Aanleiding van het onderzoek	3	4.1. Outreachend werken	26
1.2. Methode	4	4.2. Online outreach	28
1.3. Leeswijzer	4	4.3. Mond-op-mond reclame	30
		4.4. Conclusie	30
2. Uitdagingen voor sekswerkers met een migratieachtergrond	5	5. Conclusie	31
2.1. Problemen om in Nederland te kunnen blijven	5		
2.2. Problemen door gebrek aan kennis	7	6. Literatuurlijst	33
2.3. Problemen door misbruik van gebrek aan kennis	8		
2.4. Stigma, ongelijkheid,, geweld en eenzaamheid	10		
2.5. Terughoudendheid richting politie en andere instanties	12		
2.6. Druk om geld naar land van herkomst te sturen	13		
2.7. Problemen voor transgender sekswerkers	14		
2.8. Vergelijking met sekswerkers zonder migratieachtergrond	17		
3. Ondersteuning	18		
3.1. Informatie voor in Nederland startende sekswerkers	18		
3.2. Aanspreekpunt voor allerlei praktische vragen	20		
3.3. Praktische ondersteuning van een boekhouder en advocaat	22		
3.4. Gratis soa-onderzoek en medische ondersteuning	22		
3.5. Emotionele ondersteuning	23		
3.6. Gender- en cultuursensitief	24		
3.7. Conclusie	25		

1. Inleiding

De meerderheid van de sekswerkers in Nederland heeft een migratieachtergrond (Bleeker et al., 2021; James & Hamburg, 2020). Zij krijgen bovengemiddeld te maken met geweld en worden geconfronteerd met andere uitdagingen, zoals discriminatie en moeilijkheden om vergund te werken (James & Hamburg, 2020; Tampep, 2009). Tegelijkertijd vinden informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers het soms moeilijk om met sekswerkers met een migratieachtergrond in contact te komen. Dit rapport beoogt sociaal werkers van deze informatie-, advies- en dienstencentra handvatten te bieden voor de ondersteuning aan sekswerkers met een migratieachtergrond. Hiertoe beschrijven we de uitdagingen waar sekswerkers met een migratieachtergrond mee te maken krijgen, evenals de soorten ondersteuning waar zij behoefte aan kunnen hebben en de wijze waarop contact met hen gelegd kan worden.

1.1. Aanleiding van het onderzoek

De aanleiding van dit onderzoek is een vraag aan KIS door twee organisaties: Seksworks en PMW013. Beide organisaties zetten zich in voor de positieverbetering van sekswerkers in de regio Hart van Brabant. Zij hebben daar goed contact met veel sekswerkers met een Nederlandse achtergrond maar zouden hun ondersteuning aan sekswerkers met een migratieachtergrond willen uitbreiden. Daarom stelden zij KIS de volgende vraag:

Op welke wijze kunnen informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers contact leggen met sekswerkers met een migratieachtergrond en hen op een passende manier ondersteuning bieden?

KIS heeft een verkennend onderzoek uitgevoerd om deze vraag te beantwoorden. Dit onderzoek is gefinancierd door KIS Portaal en de Gemeente Tilburg. De volgende drie deelvragen stonden centraal:

1. Op welke wijze komen organisaties die de belangen van sekswerkers behartigen (in andere delen van Nederland) in contact met sekswerkers met een migratieachtergrond?
2. Wat zijn de voornaamste behoeften aan ondersteuning van sekswerkers met een migratieachtergrond?
3. Op welke manier kunnen zij het beste ondersteund worden?

1.2. Methode

Om deze deelvragen te beantwoorden zijn verschillende methoden van onderzoek gebruikt. We zijn begonnen met een beknopte literatuurstudie gericht op publicaties over de situatie van sekswerkers met een migratieachtergrond in Nederland.

Vervolgens zijn verdiepende interviews uitgevoerd met negen sekswerkers met een migratieachtergrond in Nederland en zeven sociaal werkers van informatie-, advies- en dienstencentra die sekswerkers met een migratieachtergrond ondersteunen en hun good practices kunnen delen.

De sekswerkers waren vijf vrouwen, drie mannen en één transsekswerker. De meeste sekswerkers waren afkomstig uit Oost-Europa, één sekswerker was afkomstig uit Latijns-Amerika. De interviews richtten zich op de uitdagingen waar deze sekswerkers mee worden geconfronteerd tijdens hun werk in Nederland en hun eventuele behoeften aan ondersteuning, om zo goed mogelijk met deze uitdagingen om te kunnen gaan.

De sociaal werkers werken bij vijf verschillende informatie-, advies- en dienstencentra in Nederland, met name in de Randstad. Met deze sociaal werkers werd besproken op welke manier zij in contact (proberen te) komen met sekswerkers met een migratieachtergrond, welke ondersteuning zij hen bieden en wat hierin goed gaat of nog te wensen over laat.

De uitkomsten van dit onderzoek zijn beschreven in dit rapport. Het conceptrapport is besproken in een groepsgesprek met vier sociaal werkers en sekswerkers.

1.3. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de uitdagingen waar sekswerkers met een migratieachtergrond mee te maken krijgen tijdens hun werk in Nederland. Vanuit deze uitdagingen komen duidelijke behoeften aan ondersteuning naar boven. Deze behoeften staan centraal in hoofdstuk 3. Informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers kunnen het echter lastig vinden om met sekswerkers met een migratieachtergrond in contact te komen. In hoofdstuk 4 wordt daarom ingegaan op manieren waarop zij hier wel in slagen.

2.

Uitdagingen voor sekswerkers met een migratieachtergrond

Sekswerkers met een migratieachtergrond in Nederland krijgen te maken met verschillende uitdagingen. Het kan lastig voor hen zijn om legaal in Nederland te wonen en werken. Ook kunnen zij problemen hebben door gebrek aan kennis over hun rechten en plichten in Nederland. Soms maken derden, zoals exploitanten, misbruik van dit gebrek aan kennis. Daarnaast is stigmatisering van sekswerkers een probleem en daarmee samenhangend uitsluiting en discriminatie. Sekswerkers met een migratieachtergrond hebben veelal te maken met extra vormen van ongelijkheid vanwege hun migratieachtergrond, en in sommige gevallen ook in verband met hun genderidentiteit. Sekswerkers met een migratieachtergrond hebben geregeld te maken met geweld en eenzaamheid. Tegelijkertijd zijn zij veelal terughoudend in het benaderen van politie en andere instanties omdat zij graag onder de radar willen blijven. Veel sekswerkers met een migratieachtergrond voelen constant druk om geld naar familie in het land van herkomst te sturen. Voor transgender sekswerkers zijn een deel van deze problemen uitvergroet. Daarom beschrijven we de situatie van transgender sekswerkers in dit hoofdstuk apart, nadat alle genoemde problemen nader toegelicht zijn.

2.1. Problemen om in Nederland te kunnen blijven

Sekswerkers met de nationaliteit van een land uit de Europese Economische Ruime en Zwitserland mogen zonder visum, verblijfsvergunning of werkvergunning in Nederland werken.¹ Dit geldt ook voor sommige sekswerkers die afkomstig zijn uit Latijns-Amerika, aangezien een deel van hen over een Spaans paspoort beschikt.

Om in Nederland te mogen verblijven en werken, hebben vreemdelingen uit landen buiten de Europese Economische Ruime en Zwitserland een gecombineerde vergunning voor verblijf en arbeid (GVVA) of een tewerkstellingsvergunning (TWV) nodig. Het is voor sekswerkers buiten de Europese Unie echter niet mogelijk om een Nederlandse GVVA of TWV voor sekswerk te krijgen omdat de Wet arbeid vreemdelingen (WAV) werk uitsluit dat (ten dele) bestaat uit het verrichten van seksuele handelingen.²

Sociaal werkers zien dat sekswerkers van buiten de Europese Unie op verschillende manieren proberen om toch in Nederland te werken. Een deel regelt verblijf in Nederland door een huwelijk met een partner met de Nederlandse

1 Bij de Europese Economische Ruimte (EER) horen alle EU-landen plus Liechtenstein, Noorwegen en IJsland. Zie ook: Rijksoverheid, 2023.

2 Paragraaf 8.1.g Regeling uitvoering Wet arbeid vreemdelingen. Zie Overheid.nl wettenbank, 2022.

nationaliteit (zij zijn dan vrij op de Nederlandse arbeidsmarkt) of doordat iemand financieel garant staat. De WAV is dan namelijk niet op hen van toepassing. Een ander deel gaat aan de slag zonder dat zij rechtmatig in Nederland verblijven. Beide situatie brengen uitdagingen met zich mee. Deze worden in de volgende secties toegelicht.

In Nederland verblijven na huwelijk of garantstelling

Een sociaal werker vertelt over haar contact met verschillende Thaise vrouwen die met een Nederlandse partner zijn getrouwd. Dit stelt hen in staat om rechtmatig in Nederland te verblijven en te werken. Een klein deel van deze vrouwen betaalt de Nederlandse huwelijkspartner voor het huwelijk.

Andere sekswerkers zijn niet getrouwd maar hebben een overeenkomst met iemand die financieel garant voor hen staat om zo kort verblijf, van maximaal 90 dagen in Nederland, mogelijk te maken. Deze garantstelling is nodig als iemand uit het buitenland niet kan aantonen dat zij of hij voldoende inkomen heeft (Nederland Wereldwijd, 2022). Met de garantstelling hebben deze sekswerkers wel rechtmatig verblijf in Nederland, maar geen mogelijkheid tot rechtmatig werk. Zij werken dan zonder vergunning. In sommige gevallen betalen deze sekswerkers de persoon die garant voor hen staat.

Als vrouwen een huwelijkspartner of persoon die garant voor hen staat moet betalen dan zijn zij veelal genoodzaakt om veel te werken om hun uitgaven te kunnen dekken. De vrouwen dragen immers geld af aan de huwelijkspartner of persoon die garant voor hen staat, sturen veelal geld naar familie in het land van herkomst en komen dan pas aan hun eigen onderhoud toe. Bijkomend nadeel is dat deze vrouwen voor hun verblijf afhankelijk zijn van de huwelijks-

partner of persoon die garant voor hen staat. Deze afhankelijkheidsrelatie kan ervoor zorgen dat vrouwen misstanden in de relatie, zoals misbruik of uitbuiting, niet aankaarten.³

Werken zonder verblijfs- en / of werkvergunning

Een ander deel van de sekswerkers gaat in Nederland werken zonder dat zij recht op verblijf en recht om te werken hebben. Sociaal werkers geven aan dat deze sekswerkers proberen om niet in beeld van instanties te komen. Dit doen zij onder meer door als escort te werken, bij klanten thuis of in hotels, en veel van werkregio te wisselen. Een sociaal werker legt uit: *‘Als jij zes weken in Den Haag werkt dan komt er een moment dat de politie voor de deur staat om jou te controleren. Als je overal maar een week bent dan moeten zij er wel heel snel bij zijn.’*⁴ Bijkomend voordeel van het regelmatig wisselen van werkplek is dat het financieel aantrekkelijk kan zijn. Sekswerkers worden over het algemeen veel gevraagd als zij nieuw zijn in een stad en trekken dan relatief veel klandizie aan. Soms reizen sekswerkers rond met één of twee andere sekswerkers. Veelal hebben zij een aantal steden waar zij een aantal dagen verblijven, in Nederland en soms ook België, en na verloop van tijd weer een aantal dagen terugkeren.

Soms worden deze tijdelijke werkplekken geregeld door tussenpersonen die hiervoor een bedrag of bepaald deel van de inkomsten van sekswerkers verwachten. Als deze tussenpersonen een deel van de inkomsten krijgen dan kunnen zij druk op sekswerkers uitoefenen om zoveel mogelijk te werken. Een sekswerker vertelt dat hij de helft van zijn inkomsten aan een dergelijke

3 Zie ook De Wildt et al., 2023. En: Andeweg & De Wildt, 2023.

4 Interview met een sociaal werker (respondent 6).

Nederlandse tussenpersoon af moest staan die hem in ruil daarvoor onderdak en cliënten bood: 'Ik zei nooit nee tegen een klant. Ik denk niet dat de man [tussenpersoon, red.] dat oké zou vinden. Want dan zou hij geld verliezen omdat ik minder geld verdien. Over het algemeen was het oké vanwege het geld. Maar soms waren de klanten oudere mannen en ik was meer geïnteresseerd in jongere klanten.⁵' Sekswerkers die niet over een verblijfs- en werkvergunning beschikken, kunnen zich genoodzaakt voelen om overeenkomsten te sluiten met tussenpersonen om toch in Nederland aan het werk te kunnen.

Het onvergunde verblijf en werk in Nederland kan zorgen voor onrust, stress en eventuele afhankelijkheid van en financiële verplichtingen aan tussenpersonen. Ook kunnen klanten of tussenpersonen misbruik maken van de kwetsbare positie van deze sekswerkers. Een sociaal werker vertelt: *'Als je illegaal in Nederland verblijft dan ben je sowieso angstig om gesnapt te worden. Als je hier dan ook nog werkt als sekswerker dan maakt dat je positie natuurlijk heel kwetsbaar. Er zijn ook wel klanten die weten: 'oké jij mag eigenlijk niet in Nederland zijn of werken'. Die klant heeft een machtspositie, en die kan dat ook wel uitbuiten. Degene waar jij dan de kamer huurt kan natuurlijk ook die situatie uitbuiten. Dan zeggen ze: 'als jij niet betaalt of doet wat ik wil, dan is dat telefoontje is zo gemaakt'. Telefoontje naar de politie ofzo, dat iemand hier niet mag zijn.'*⁶

Daarnaast komen deze sekswerkers door hun onvergund verblijf in Nederland voor tal van praktische uitdagingen te staan. Een voorbeeld hiervan betreft toegang tot gezondheidszorg. Over het algemeen hebben deze sekswerkers geen huisarts. Dit kan ertoe leiden dat zij lang doorlopen met medische klachten.

5 Interview met een sekswerker (respondent 2).

6 Interview met een sociaal werker (respondent 3).

En recentelijk stonden veel sekswerkers zonder verblijfsvergunning voor een dilemma rond de vaccinatie tegen het coronavirus. Volgens een sociaal werker wilden veel van deze sekswerkers zich wel in laten enten maar wisten zij niet hoe dit geregeld kon worden. In dit geval konden sociaal werkers vaccinaties regelen, maar over het algemeen blijven mogelijkheden om ondersteuning te bieden aan sekswerkers zonder verblijfs- en / of werkvergunning beperkt. Een sociaal werker vertelt: *'Ze hebben minder rechten. Je verliest ze soms ook wel uit het oog. Ze kunnen je wel vinden als ze echt hulp nodig hebben maar we kunnen ze niet helpen zoals we ze het liefst zouden helpen.'*⁷ Sommige informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers gaan daarom samenwerking aan met organisaties gespecialiseerd in het ondersteunen van ongedocumenteerde migranten in Nederland.

2.2. Problemen door gebrek aan kennis

Een sociaal werker vertelt dat sekswerkers die in Nederland arriveren om te werken veelal in de problemen komen door gebrek aan kennis over praktische zaken die zij moeten regelen in Nederland: *'Zij hebben in hun hoofd: ik ga naar Nederland om te werken, om geld te verdienen. Maar wat hun positie is en wat ze moeten regelen, dat weten en begrijpen ze niet. Het is een wereld van verschil tussen wat ze gewend zijn in hun eigen land en wat er hier gebeurt.'*⁸ Veelgehoorde problemen die samenhangen met gebrek aan kennis over praktische regelingen zijn boetes en opeenvolgende schulden omdat sekswerkers geen zorgverzekering afsluiten en geen (volledige) belastingaangifte doen.

7 Interview met een sociaal werker (respondent 5).

8 Interview met een sociaal werker (respondent 9).

Boetes omdat geen zorgverzekering afgesloten is

Als mensen in Nederland komen wonen of werken dan zijn zij verplicht om zich te verzekeren bij een Nederlandse zorgverzekeraar, ook als zij al een ziektekostenverzekering hebben in het land van herkomst. Wachten mensen langer dan vier maanden met het afsluiten van een zorgverzekering? Dan zijn zij niet alleen onverzekerd maar krijgen zij ook een boete (Ministerie van Algemene Zaken, 2022). Sekswerkers die net in Nederland komen werken, weten en snappen vaak niet dat zij een zorgverzekering af moeten sluiten. Een sociaal werker beschrijft dit onbegrip aan de hand van reacties die zij krijgt op uitleg over het Nederlandse zorgstelsel: *‘Waarom moet ik dat doen? Ik heb het in Roemenië! Ik ben gezond en ik heb niks.’*⁹ Zij ziet geregeld dat sekswerkers zich na vier maanden nog niet verzekerd hebben, boetes krijgen, deze niet altijd meteen betalen en te maken krijgen met schulden.

Boetes omdat geen belastingaangifte is gedaan

Een zelfde probleem doet zich voor rond inschrijving bij de Kamer van Koophandel (KvK). Als een sekswerker in Nederland als zelfstandig ondernemer wil gaan werken, bijvoorbeeld in een raamstraat, dan is inschrijving bij de Kamer van Koophandel noodzakelijk. Sekswerkers zijn via andere sekswerkers veelal op de hoogte van de noodzaak om zich in te schrijven. Zij begrijpen echter niet altijd dat zij vervolgens verplichtingen hebben ten aanzien van de Belastingdienst en elk kwartaal omzetbelasting en jaarlijks inkomstenbelasting

9 Interview met een sociaal werker (respondent 9).

moeten berekenen en afdragen (Leensma, 2020). De regels zijn anders dan in het land van herkomst. Het komt niet zelden voor dat sekswerkers na inschrijving bij de Kamer van Koophandel aan het werk gaan en binnen afzienbare tijd schulden opbouwen omdat zij belasting niet op de juiste manier aangeven en betalen, en vervolgens boetes krijgen.

Het gebrek aan kennis over hetgeen sekswerkers moeten regelen als zij in Nederland aan de slag gaan kan er zo voor zorgen dat sekswerkers met een migratieachtergrond binnen afzienbare tijd schulden opbouwen.

2.3. Problemen door misbruik van gebrek aan kennis

Het gebrek aan kennis over de rechten en plichten van sekswerkers in Nederland wordt met regelmaat ook bewust misbruikt door exploitanten en derden. *‘Je merkt een soort uitbuiting van alle kanten’*, zegt een sociaal werker.¹⁰

Misbruik van gebrek aan kennis door derden

Illustratief voor de wijze waarop derden misbruik maken van het gebrek aan kennis van sekswerkers met een migratieachtergrond over hun rechten en plichten in Nederland is de ervaring van Elena. Elena is een Roemeense sekswerker die op een vrijdagmiddag met een brief van een incassobureau om hulp komt vragen bij een inloopsprekkuur voor sekswerkers.

10 Interview met een sociaal werker (respondent 9).

Elena: Schulden na samenwerking met vermeende boekhouder

Elena is afkomstig uit Roemenië. In 2016 is zij als sekswerker werkzaam in Duitsland als een Roemeense vriendin belt dat zij in Nederland in een raamstraat werkt en tevreden is over de werkomstandigheden. Elena besluit ook naar Nederland te komen en kan al snel een werkruimte huren bij een raamexploitant. Via de exploitant en andere sekswerkers horen Elena en haar vriendin dat ze als zelfstandig ondernemer in de raamprostitutie een aantal zaken moeten regelen. De details begrijpen ze op dat moment nog niet. Elena vertelt: *‘We kenden het Nederlandse systeem toen nog niet: alle regels over belasting, betalingen, de KvK. Ik had geen idee en niemand had het echt uitgelegd.’* In de raamstraat regelen een aantal andere sekswerkers hun belastingaangifte via een Nederlandse boekhouder. Elena en haar vriendin besluiten om hun financiële administratie ook bij deze boekhouder onder te brengen. *‘We wisten niet hoe het werkte en we vertrouwden hem, omdat hij uit Nederland komt.’* De boekhouder vertelt Elena en haar vriendin dat hij alle aangiftes voor ze zal regelen. Hij komt geregeld langs met een stapel papieren en vraagt hen dan om betalingen van een aantal tientjes tot een paar honderd euro. Elena krijgt ondertussen geregeld post van de belastingdienst. Ze geeft de Nederlandse brieven in de blauwe enveloppen aan haar boekhouder die aangeeft het af te handelen, tegen een financiële vergoeding. Het overvalt Elena dan ook als op een ochtend een deurwaarder bij haar aanbelt: *‘Ze waren helemaal niet aardig. Ik sliep nog. Het was vroeg in de ochtend en die man zei: luister, je moet betalen’.* Binnen afzienbare tijd wordt duidelijk dat de vermeende boekhouder geen aangifte omzetbelasting en inkomstenbelasting heeft gedaan en het geld van Elena en haar vriendin in eigen zak heeft gestoken.

Dit geld zijn ze kwijt en tegelijkertijd hebben Elena en haar vriendin duizenden euro’s aan schulden en boetes opgebouwd. Tijdens ons gesprek in 2022 zijn zij deze schulden nog aan het aflossen en komen er nog regelmatig brieven van het incassobureau binnen. Elena maakt zich zorgen: *‘Eerlijk gezegd kan ik het geld nu niet betalen. Het is te veel. En ik wil ook geld naar Roemenië sturen. Daar is mijn familie. Uiteindelijk ben ik hier om daar een beter toekomst te kunnen bouwen voor mijn familie en mijzelf.’*¹¹

Het misbruik van de gebrekkige kennis van Elena en haar vriendin over hetgeen je in Nederland moet regelen als je wilt starten als zelfstandig ondernemer staat niet op zichzelf. Gebrek aan kennis over de eigen rechtspositie brengt sekswerkers met een migratieachtergrond ook in moeilijkheden in contact met huurbazen. Illustratief is het verhaal van een Roemeense sekswerker die van de éne op de andere dag uit haar woning werd gezet door haar huisbaas. Zij bleek zich niet bewust van de opzegtermijn in het huurcontract en dacht niet anders dan te kunnen accepteren dat zij opeens op straat stond. Andere sekswerkers vertellen dat zij hoge huren betalen, geld moeten afdragen aan tussenpersonen die huisvesting geregeld hebben, geen huurcontract hebben, huur (zoals in het land van herkomst gangbaar kan zijn) contant betalen en plotsklaps op straat worden gezet. Dergelijke misstanden kaarten zij zelden aan bij instanties (zie sectie 2.5).

11 Interview met twee sekswerkers (respondent 14 en 15).

Exploitanten kunnen gebrekkige kennis van rechten en plichten misbruiken

Sekswerkers en sociaal werkers zijn lovend over sommige exploitanten en vertellen dat zij sekswerkers die bij hen werken goed informeren en ondersteunen door bijvoorbeeld geregeld uitgebreid voor hen te koken. Er zijn echter ook exploitanten die de gebrekkige kennis van sekswerkers over hun rechten en plichten misbruiken. Sekswerkers in een raamstraat geven aan dat exploitanten hun raam aan iemand anders dreigen te verhuren als zij niet minimaal zes avonden per week werken. Ook voelen zij zich verplicht om alle uren dat ze het raam huren aanwezig te zijn: *'Ik werkte eerst op een slechte plek. Ik huurde van zes tot twaalf uur in de avond een kamer en om zes uur stond ik helemaal klaar. De eigenaresse zei dat ik niet te laat mocht zijn. Ik was er pas net en accepteerde de regels. Ik wist niet dat ik mijn eigen baas was. Dat ik zelf kan beslissen wanneer ik kom in de uren dat ik voor die kamer betaal. Het maakt niet uit of je er maar drie of vier uur bent. Maar wist ik veel.'*¹² Deze sekswerkers werken meer dan zij willen, uit angst om een vaste werkplek met vaste klanten te verliezen. Zij weten niet dat je als zelfstandig ondernemer achter het raam jouw eigen werktijden mag bepalen binnen de tijd dat je een raam huurt.

Dergelijk misbruik van gebrekkige kennis van rechten door exploitanten komt ook voor op andere werkplekken voor sekswerkers. Een sociaal werker vertelt over via opting-in werkende Thaise sekswerkers die zich liever zouden registreren als zelfstandig ondernemer.¹³ Het ontbeert hen aan informatie over

¹² Interview met een sekswerker (respondent 13).

¹³ Sekswerkers die via opting-in werken, werken in een fictieve dienstbetrekking voor een exploitant, waarbij aan een voorwaardenpakket wordt voldaan. Dit is een tussenvorm van werken als zelfstandige en werken in loondienst. In het voorwaardenpakket liggen de rechten en plichten van de exploitant en de sekswerker vast terwijl laatstgenoemde niet in loondienst is.

de verschillende mogelijkheden om in Nederland als sekswerker te werken. Tegelijkertijd zijn ze over het algemeen terughoudend om bij instanties of ondersteuningsorganisaties informatie in te winnen over deze mogelijkheden, omdat zij graag onder de radar willen blijven. De sociaal werker verklaart dit aan de hand van een houding die heerst onder veel Thaise sekswerkers: *'No talk, no harm. Het is beter om niks te zeggen. Als we een probleem hebben dan lossen we het zelf op. Mensen in de Thaise gemeenschap geven daar de voorkeur aan. Ze vestigen liever niet de aandacht op zichzelf en dat weet en misbruikt een salon eigenaar.'*¹⁴ Exploitanten maken regelmatig gebruik van de wens van Thai en andere sekswerkers om onder de radar te blijven. In het besef dat zij geen informatie of hulp zullen vragen dwingen zij af dat deze sekswerkers aan het werk gaan zoals de exploitant voorstelt en het beste uitkomt.

2.4. Stigma, ongelijkheid,, geweld en eenzaamheid

Uitdagingen voor sekswerkers met een migratieachtergrond hangen niet altijd samen met gebrek aan kennis van rechten en plichten in Nederland, en het misbruik hiervan door derden, maar ook met de sociale stigmatisering van sekswerk als beroep. De stereotypering, uitsluiting en discriminatie die gepaard gaan met stigmatisering hebben gevolgen voor alle sekswerkers. Zo worden sekswerkers veelal geweerd bij financiële diensten en kunnen zij zich bijvoorbeeld niet verzekeren tegen arbeidsongeschiktheid. Ook verstrekken banken veelal geen leningen en hypotheek aan sekswerkers omdat sekswerk in verband wordt gebracht met criminele activiteiten en onzekerheid van inkomsten. Op persoonlijk vlak kan stigmatisering van sekswerkers leiden tot

¹⁴ Interview met een sociaal werker (respondent 7).

gevoelens van schaamte en schuld, onzekerheid, stress en depressiviteit. Veel sekswerkers houden hun werkzaamheden dan ook liever geheim. Dit kan leiden tot terugtrekking uit het sociale leven en terughoudendheid in het benaderen van bijvoorbeeld politie en gezondheidszorg, ook als ondersteuning van deze partijen nodig is. Zo gaat slechts één op de vijf sekswerkers naar de politie, nadat zij te maken hebben gehad met geweld. En stigma kan het gebruik van agressie juist legitimeren omdat het ervoor zorgt dat geweld tegen sekswerkers relatief acceptabel wordt gevonden (Tydeman & Dijkstra, 2021). Uit onderzoek onder sekswerkers komt naar voren dat 60% van hen in het afgelopen jaar te maken kreeg met fysiek geweld, 78% met seksueel geweld en 93% met emotioneel geweld (James & Hamburg, 2020; Kloek & Dijkstra, 2018).

Sekswerkers met een migratieachtergrond hebben te maken met verschillende vormen van discriminatie, bijvoorbeeld vanuit verhuurders en instanties,, wat tot een verhoogde mate van ongelijkheid leidt.. Naast het stigma omtrent sekswerk kunnen zij namelijk ook discriminatie ervaren omdat zij een migratieachtergrond hebben en (soms) de Nederlandse taal niet machtig zijn (James & Hamburg, 2020). Sekswerkers uit de LHBTIQ+ gemeenschap kunnen daarnaast ook te maken krijgen met discriminatie als gevolg van hun genderidentiteit (zie sectie 2.6). Een sekswerker vertelt hoe ze met ongelijkheid geconfronteerd wordt in haar zoektocht naar een huis: *‘Dan vraagt een verhuurder: waar kom je vandaan? Wat voor werk doe je? Hoeveel verdien je? En dan voel je een dubbel stigma, twee zwarte kruisjes. Want ik ben sekswerker en ik kom uit Roemenië.’*¹⁵ Sekswerkers met een migratieachtergrond, en in het bijzonder sekswerkers die de Nederlandse taal niet machtig zijn, hebben ook een grotere kans om slachtoffer van geweld te worden (Kloek & Dijkstra, 2018).

15 Interview met een sekswerker (respondent 13).

Verskillende sekswerkers met een migratieachtergrond beschrijven hoe hun werk, migratieachtergrond en soms hun genderidentiteit er (veelal in samenhang) voor zorgen dat zij met weinig respect worden behandeld door klanten en soms ook door instanties waar zij mee in aanraking komen. Een sekswerker vertelt: *‘Klanten praten op een vervelende manier tegen ons. Ze denken dat ik toch maar gewoon een slet uit Roemenië ben. Maar ik heb ook een moeder en ik heb ook een vader. Ik doe dit werk en na zes uur haal ik mijn make-up er af en ga ik naar huis.’*¹⁶ Thuis piekert ze over de wijze waarop er met haar wordt omgegaan. Het heeft een negatieve impact op haar mentaal welzijn en ze is, evenals veel andere sekswerkers met een migratieachtergrond, terughoudend in het leggen van sociaal contact.

Sekswerkers vertellen over beperkte sociale contacten en eenzaamheid in Nederland. *‘Ik zou niet weten met wie ik zou moeten praten over mijn werk en alles wat ik meemaak. Het zou wel fijn zijn om contact te hebben met anderen’*¹⁷, zegt een mannelijke sekswerker afkomstig uit Roemenië. In Nederland heeft hij weinig sociale contacten. In Roemenië probeert hij alle aspecten waarop hij afwijkt van ‘de norm’ verborgen te houden voor zijn familie: *‘Mijn familie weet niet dat ik homo ben. Ze weten ook niet over het sekswerk. Ze zouden het allebei nooit accepteren.’*¹⁸ Enerzijds biedt het wonen en werken in Nederland hem de mogelijkheid om buiten het zicht van zijn familie relaties aan te gaan met mannen en te werken als sekswerker. Verschillende sekswerkers met een migratieachtergrond geven aan dat werken in het buitenland hen de kans biedt om de aard van hun werk voor familie te verbergen en aan stigmatisering in het land van herkomst te ontkomen. Anderzijds zorgt het geheim houden van sekswerk

16 Interview met een sekswerker (respondent 14).

17 Interview met een sekswerker (respondent 2).

18 Interview met een sekswerker (respondent 2).

juist ook voor gevoelens van onveiligheid. Omdat sekswerkers hun werkzaamheden verborgen houden, kunnen ze het bijvoorbeeld niet met iemand delen als ze naar een klant gaan (Kloek & Dijkstra, 2018). Terwijl het voor hun veiligheid van belang is dat iemand weet waar zij zijn.

2.5. Terughoudendheid richting politie en andere instanties

De behoefte van veel sekswerkers om anoniem te blijven zorgt er, zoals beschreven, onder meer voor dat zij terughoudend zijn om contact te leggen met de politie, nadat zij slachtoffer zijn geworden van geweld of een ander misdrijf. Sekswerkers zonder verblijfsvergunning kunnen specifiek bang zijn dat zij worden uitgezet als zij zichzelf kenbaar maken. Maar ook sekswerkers die rechtmatig in Nederland verblijven zijn bang dat het negatieve consequenties voor hen zal hebben als de politie er achter komt dat zij inkomsten verdienen via sekswerk. Ze vrezen bijvoorbeeld dat de politie de belastingdienst of een woningcorporatie informeert, hetgeen kan leiden tot aanmaningen of het verliezen van een sociale huurwoning. Ook verwachten sekswerkers soms dat de politie hen niet serieus zal nemen, simpelweg omdat ze sekswerker zijn (Kloek & Dijkstra, 2018). Een sociaal werker vertelt: *'Ze denken dat ze niet worden geloofd als ze als sekswerker zeggen dat ze verkracht zijn. Je moet het vertrouwen hebben dat je serieus genomen wordt.'*¹⁹ Aan dit vertrouwen in de politie ontbreekt het veelal.

19 Interview met een sociaal werker (respondent 3).

Sekswerkers met een migratieachtergrond kunnen in het bijzonder met wantrouwen richting politie worstelen als zij in het land van herkomst negatieve ervaringen met de politie hebben gehad. Een Roemeense sekswerker vertelt dat de politie werd ingeschakeld toen hij als jonge jongen wegliep uit het kinderkuis waar hij verbleef. De politie dreigde hem in elkaar te slaan als hij nog een keer weg zou rennen. Sindsdien is hij bang voor de politie. *'Toen ging ik echt niet naar de politie. Ik ben nog steeds bang voor de politie. Ik los het wel op mijn eigen manier op.'*²⁰

Wantrouwen tegen de politie kan versterkt worden als de politie actief handhaaft, bijvoorbeeld door sekswerkers zonder vergunning op te sporen op internet. Dan zien sekswerkers politie niet als mogelijke bron van hulp, maar eerder als een instantie waar het contact mee vermeden moet worden (Kloek & Dijkstra, 2018). Dit betekent niet dat alle sekswerkers met een migratieachtergrond in alle situaties wantrouwend tegenover contact met politie staan. Verschillende sekswerkers met een migratieachtergrond waarderen de aanwezigheid van speciale, hen bekende, teams van de politie die regelmatig aanwezig zijn op de plekken waar zij werken. Dit geldt specifiek voor vergunde werkplekken, zoals een raamstraat, vertelt een sekswerker: *'Als ik aan het werk ben, dan is het fijn dat ze er zijn. Maar zodra ik de raamstraat verlaat, dan begint mijn privéleven. Dan moet je me met rust laten.'*²¹

20 Interview met een sekswerker (respondent 12).

21 Interview met een sekswerker (respondent 11).

De beschreven terughoudendheid richting politie kan ook bestaan tegenover andere instanties, zoals gezondheidszorg of overheden. Eerder werd beschreven dat Thaise sekswerkers veelal graag onder de radar willen blijven om problemen te voorkomen (zie sectie 2.3). Om de aandacht niet op zichzelf en hun werk als sekswerker te vestigen zien zij regelmatig af van het aanvragen van huurtoeslag, zorgtoeslag of bijstand, ook als zij hier recht op hebben. Ook kunnen sekswerkers terughoudend zijn om zich te laten testen op soa's of hulp te zoeken bij gezondheidsklachten, wederom om zo min mogelijk zichtbaar te zijn. Een sociaal werker geeft aan dat het uitblijven van hulpvragen van Thaise sekswerkers er ten onrechte toe leidt dat overheden en instanties veronderstellen dat mensen met deze migratieachtergrond weinig problemen en ondersteuningsbehoeften hebben.

2.6. Druk om geld naar land van herkomst te sturen

In deze uitdagende context voelen veel sekswerkers met een migratieachtergrond, zoals al kort beschreven, de druk om veel te werken om zo genoeg inkomsten te verdienen, ook om geld naar familie in het land van herkomst te kunnen sturen. De ervaring van Maria illustreert dit.

Maria: Familie is afhankelijk van inkomsten uit sekswerk

Maria heeft een zoon van tien jaar oud. De vader is niet in beeld. *'In Roemenië kan ik misschien 300 euro per maand verdienen, maar dat is te weinig om goed voor mijn zoon te kunnen zorgen. Mensen denken misschien dat alles daar goedkoper is, maar zo goedkoop is het niet. Daarom kwam ik hier: hopend op een beter leven.'* Het is inmiddels vijf jaar geleden dat Maria naar Nederland kwam om geld te verdienen als sekswerker. Haar zoon woont bij haar moeder in haar geboortedorp. *'Zij leven van mijn geld.'*

'Ik probeer elke maand 1.000 euro te sturen. Of dat lukt verschilt per maand'. De hoogte van haar inkomsten is afhankelijk van haar klanten. 'Je hebt hele goede dagen en vaak heb je ook hele slechte dagen. Het is geen regel dat je elke dag dat je werkt genoeg klanten krijgt. Al helemaal niet als je sado-masochisme doet zoals ik.' Ook op dagen dat Maria (bijna) geen klanten heeft, moet zij de huur van haar werkplek betalen. Maria ervaart druk om voor voldoende inkomsten te zorgen omdat haar moeder en zoon afhankelijk van haar zijn. Als ze te weinig geld verdient, maakt ze zich zorgen en werkt ze soms door als ze eigenlijk geen puf meer heeft. *'Dan ben ik moe. Of dan doen mijn voeten ontzettend veel pijn omdat ik zo lang op mijn laarzen heb gestaan.'*²²

Veel sekswerkers met een migratieachtergrond hebben, net als Maria, familieleden in het land van herkomst, die afhankelijk zijn van de inkomsten uit sekswerk in Nederland. Dit leidt er toe dat sekswerkers zich veelal genoodzaakt voelen om veel te werken om familie financieel te kunnen blijven steunen. Dit leidt er bij sekswerkers toe dat zij stress ervaren als ze minder inkomsten hebben, soms over hun grenzen gaan om maar genoeg inkomsten te verwerven, en het gevoel kunnen hebben dat ze vast zitten in hun situatie. Het draagt bij aan de emotionele impact die het werk op hen heeft.

22 Interview met een sekswerker (respondent 13).

2.7. Problemen voor transgender sekswerkers

Een aantal van de beschreven uitdagingen voor sekswerkers met een migratieachtergrond in Nederland zijn uitvergroet voor transgender sekswerkers. Zij krijgen in het bijzonder te maken met stigmatisering en worden geconfronteerd met (dreigingen van) discriminatie als gevolg van hun werk als sekswerker, etniciteit en genderidentiteit. Gloria uit Latijns-Amerika vertelt welke gevolgen dit voor haar heeft.

Gloria: de ervaringen van een transgender sekswerker uit Latijns-Amerika

Gloria zet zich in haar land van herkomst in voor de belangen van lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, trans- en interseksueel personen. Als zij vanwege haar activisme te maken krijgt met geweld vertrekt zij naar Europa om een universitaire opleiding te volgen in mensenrechten. Na het afronden van deze opleiding is het nog niet veilig om terug te keren en vraagt zij asiel aan in Nederland. Gloria komt in een asielzoekerscentrum terecht, samen met een aantal andere transgender vluchtelingen uit Latijns-Amerika. Deze vluchtelingen werken als sekswerker. Omdat zij alleen Spaans spreken, en Gloria ook het Engels vloeiend spreekt, helpt Gloria hen met het maken van afspraken met klanten. Na verloop van tijd besluit ze zelf ook geld te verdienen als sekswerker. *'Sekswerk is er voor me geweest. Ik kan er van genieten. Een diploma halen heeft me weinig gebracht, vooral grote schulden.'* Gloria schrikt wel van de wijze waarop sommige klanten met haar omgaan: *'Wij noemen onszelf vrouwen maar de maatschappij en mensen behandelen ons niet als zodanig. Ze zien ons als een kopietje van een Gucci-tas. Een echte Gucci-tas zet je op een stoel, een kopietje gooi je op de grond. Mannen behandelen ons anders. Ze hebben minder respect voor ons.'* Ze vertelt over de keer dat een klant haar op had gehaald in zijn auto. Na hun seksueel contact reed de klant naar een tank-

station en liet Gloria daar achter. *'Het was één uur 's nachts. Uiteindelijk heb ik tot de schemering moeten wachten totdat iemand me oppikte en naar het dichtstbijzijnde treinstation wilde brengen. Dat soort dingen breken je. Het heeft zoveel impact op je gevoel van eigenwaarde.'* Ervaringen als deze, de stress die daarmee gepaard gaat en ook het regelmatige drugsgebruik met klanten en het slaapgebrek door veel nachtelijk werken, zorgen ervoor dat Gloria wil stoppen met sekswerk. Het is echter lastig om een andere baan te vinden, niet in de laatste plaats als gevolg van discriminatie omdat zij transgender is. *'Ik solliciteerde online bij een fastfoodrestaurant en ze zeiden dat ik kon komen werken. Toen ik voor mijn eerste proefdag kwam, zei de manager dat het oké was dat ik transgender ben. Maar uiteindelijk kreeg ik de baan toch niet. De manager zei dat de andere werknemers grapjes over me zouden gaan maken.'* Soms vindt Gloria haar situatie uitzichtloos. Ze heeft periodes met depressieve gevoelens: *'Ik moet elke maand 800 euro naar mijn moeder sturen. Anders kan ze de huur niet betalen en wordt ze haar huis uitgezet. Vorig jaar was ik alleen maar aan het werk. Als een man belde en vroeg of ik iets wilde doen voor 30 euro dan deed ik dat. Ik zag geen licht meer aan het einde van de tunnel'*. Gloria vertelt dat ze het gevoel heeft dat klanten zich soms beseffen dat ze zich in een kwetsbare positie bevindt, omdat ze geld nodig heeft, niet over andere inkomsten beschikt, een beperkt netwerk in Nederland heeft en zich als sekswerker, migrant en transgender onzeker voelt richting instanties. Ze durft niet om hulp te vragen, ook niet als ze te maken krijgt met fysiek en seksueel geweld. *'Een klant kwam bij mij thuis langs en verkrachtte me. Ik wilde om hulp schreeuwen maar was bang dat de politie zou komen en ik dan geen sekswerk meer zou kunnen doen. Ook lagen er drugs in mijn huis. Soms gebruik ik dat met klanten. Dus ik hield mijn mond. Ik weet niet hoe ik met de situatie ben omgegaan. Weet je, het is niet alleen deze klant. Mensen weten dat ik in een kwetsbare positie zit en maken daar misbruik van.'*

In het kader van dit verkennend onderzoek is met één transgender sekswerker gesproken. Het verhaal van Gloria illustreert echter uitdagingen voor transgender sekswerkers die in de literatuur worden onderstreept, zoals de bovengemiddelde confrontatie met discriminatie en geweld, terughoudendheid om contact te leggen met politie en gezondheidszorg, en eenzaamheid. Daarnaast zijn instanties niet altijd gendersensitief.

Discriminatie en geweld tegen transgender personen

Transgender sekswerkers krijgen relatief vaak te maken met discriminatie en geweld. Het transgender Netwerk Nederland stelt dat transgender personen wereldwijd oververtegenwoordigd zijn onder sekswerkers vanwege de discriminatie die zij maatschappelijk ervaren, met name op de arbeidsmarkt (Transgender Netwerk Nederland (z.d.). RADAR (2023) stelt dat veel mensen in Nederland nog altijd niet weten hoe ze moeten reageren op transgender personen en hen niet altijd accepteren. Transgender personen krijgen dan ook vaak te maken met negatieve reacties vanwege hun genderidentiteit. Uit onderzoek door de Universiteit voor Humanistiek (2017), naar transgenderpersonen op de arbeidsmarkt en de werkvloer, blijkt dat bijna de helft van de 312 transgenderpersonen die deelnamen aan dit onderzoek (42,9%), ervaring heeft met discriminatie op het werk als gevolg van hun genderidentiteit.

In 2018 is onderzoek verricht naar geweld tegen transgender personen in Nederland. Aan meer dan 300 transgender personen is gevraagd of zij in het jaar voorafgaand aan dit onderzoek minimaal één keer zijn mishandeld of hiermee zijn bedreigd. Dit was het geval voor 14% van de deelnemende transgender personen, terwijl dit percentage volgens de veiligheidsmonitor van CBS voor de hele bevolking op 2,1% ligt. Het onderzoek concludeert dan ook dat transgender personen twee tot zeven keer zo vaak met verschillende vormen van geweld (fysiek, huiselijk en seksueel geweld en cyberpesten) te maken krijgen, als de bevolking in het algemeen (Oosterhout, 2018).

Het bovengemiddeld voorkomen van geweld tegen transgender personen is ook terug te zien in cijfers over geweld tegen sekswerkers. Zoals beschreven in sectie 2.4 krijgen sekswerkers, ook cisvrouwen en cismannen²³, regelmatig te maken met geweld. Voor transgender sekswerkers liggen geweldspercentages nog hoger. Zij geven, evenals Gloria, aan dat zij niet worden gerespecteerd door cliënten en dat ze zich nog kwetsbaarder voelen als zij ook de Nederlandse taal niet machtig zijn (Kloek & Dijkstra, 2018).

Verklaringen voor de hoge mate van geweld tegen transgender sekswerkers worden gezocht in transfobie, maar ook in de werkplekken van transgender sekswerkers. Uit onderzoek komt naar voren dat sekswerkers hun werkomstandigheden over het algemeen veiliger vinden op vergunde werkplekken, zoals

²³ Cisgender wil zeggen dat je tevreden bent met het geslacht waarmee jij bent geboren. Je bent bijvoorbeeld geboren als vrouw en voelt je ook een vrouw.

bij raamprostitutie, in een club of privéhuis.²⁴ Het gevoel van veiligheid wordt hier vergroot door de aanwezigheid van camera's, alarmknoppen en collega's. In Nederland zijn voor transgender sekswerkers (en ook voor cismannen) echter bijna geen vergunde werkplekken beschikbaar. Zonder de veiligheidsmaatregelen die vergunde werkplekken bieden, lopen transgender sekswerkers een groter risico om tijdens hun werk slachtoffer te worden van geweld (James & Hamburg, 2020).

Sekswerkers zijn vaker terughoudend in het benaderen van de politie nadat zij te maken hebben gehad met geweld of een ander misdrijf tegen hen is gepleegd (zie sectie 2.6). Deze terughoudendheid richting politie speelt in het bijzonder bij sekswerkers die de Nederlandse taal niet machtig zijn en sekswerkers die niet op een vergunde werkplek werken, een realiteit voor veel transgender sekswerkers (Kloek & Dijkstra, 2018).

Hulpverlening niet altijd gendersensitief

Een andere reden die er aan bijdraagt dat transgender sekswerkers terughoudendheid kunnen zijn in het benaderen van politie, hulpverlening en andere instanties, is een gebrek aan gendersensitiviteit. Om gendersensitief te handelen is het voor deze organisaties van belang dat zij aandacht besteden aan de opvattingen, rolpatronen, verwachtingen en ongelijkheden in macht,

²⁴ Niet voor alle werkplekken is een vergunning nodig. Bij thuisontvangst heb je in principe geen vergunning nodig als je niet bedrijfsmatig werkt. Maar in veel gemeenten is thuiswerk niet toegestaan. Bij raamprostitutie en in een club of privéhuis heb je geen vergunning nodig. De raamexploitant en eigenaar van de club of het privéhuis heeft wel een vergunning nodig. Als zelfstandig escort heb je ook geen vergunning nodig zolang je niet bedrijfsmatig werkt, maar zodra je door iemand ander bemiddeld wordt dan heeft die persoon wel een escortvergunning nodig. Voor straatprostitutie heb je geen vergunning nodig. Dit mag alleen op speciale tippelzones. Zie Amsterdam Center for Sex Workers (2017), ook voor de definitie van bedrijfsmatig werken.

controle en afhankelijkheid die samenhangen met gender, in dit geval een transgender genderidentiteit (Regioplan, 2021). Momenteel zijn politie, hulpverlening en andere instanties echter niet altijd gendersensitief. Ook Gloria ervaarde dit. Gloria vertelt dat klanten regelmatig drugs met haar willen gebruiken. Inmiddels voelt ze zich afhankelijk van drugs en noemt ze zichzelf verslaafd. Ze wil hulp om te herstellen van haar drugsverslaving en heeft een aantal instanties benaderd. Deze instanties bieden echter geen hulp toegespitst op transgender personen. Gloria vraagt zich af of zij kan rekenen op deskundige ondersteuning als deze niet gendersensitief is. Zo kan een gebrek aan gendersensitiviteit een drempel richting hulpverlening vormen. Uit onderzoek naar de ervaringen en behoeften ten aanzien van laagdrempelige hulpverlening van slachtoffers van geweld komt ook naar voren dat LHBTI-personen behoefte hebben aan meer gendersensitieve hulp (De Wildt et al., 2023), bij voorkeur op verschillende plekken in het land.

Eenzaamheid

Gloria voelt zich eenzaam. Eenzaamheid is een groot probleem onder transgender personen. Depressie en psychisch lijden komt gemiddeld vaker voor dan onder de algemene bevolking van Nederland. Daarbij lopen LHBTI-personen met een vluchtelingen achtergrond meer risico op eenzaamheid en kan eenzaamheid vergroot worden door stigmatisering (Pijpers, 2022). Transgender sekswerkers met een migratieachtergrond hebben te maken met al deze facetten. Eenzaamheid is, ook volgens de sociaal werkers die hen ondersteunen, een terugkerend probleem.

2.8. Vergelijking met sekswerkers zonder migratieachtergrond

Sekswerkers met een migratieachtergrond worden geconfronteerd met tal van uitdagingen in Nederland. Dit betekent niet dat sekswerkers met een Nederlandse achtergrond niet met dergelijke uitdagingen te maken krijgen. Sekswerkers zonder migratieachtergrond krijgen eveneens te maken met stigmatisering en soms ook met geweld en eenzaamheid. Volgens sociaal werkers is hun positie in veel gevallen wel anders. Eén van hen legt dit uit aan de hand van haar ervaringen met sekswerkers met en zonder migratieachtergrond: *‘Nederlandse vrouwen staan steviger in hun schoenen. Die accepteren veel niet. Ze weten waar het over gaat wat ze willen, wat hun rechten zijn. Een totaal andere basispositie.’* Deze sociaal werker bepleit dat sekswerkers met een Nederlandse achtergrond over het algemeen meer kennis hebben van de wet- en regelgeving in Nederland en soms een netwerk hebben waar ze op terug kunnen vallen. Daarbij hebben veel sekswerkers zonder migratieachtergrond een betaalde baan naast hun werk als sekswerker. Dat zorgt voor minder afhankelijkheid van het sekswerk, wat hen minder kwetsbaar kan maken.

Wat is er nodig om de basispositie van sekswerkers met een migratieachtergrond te versterken? In het volgende hoofdstuk wordt beschreven aan welke ondersteuning sekswerkers met een migratieachtergrond behoefte hebben.

3. Ondersteuning

‘Ik kom hier om condooms en glijmiddel te kopen, of ik kom met een rekening die ik niet begrijp, voor van alles eigenlijk. Soms heb ik een afspraak met de boekhouder of voor een [soa] test.’²⁵ Een Roemeense sekswerker vertelt dat zij geregeld langs gaat bij het informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers in de stad waar zij werkt. Ze drinkt een kopje koffie of rookt een sigaretje met de eveneens uit Roemenië afkomstige sociaal werker en maakt soms gebruik van verschillende vormen van ondersteuning die deze aan sekswerkers bieden. Op deze manier bieden informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers praktische hulp in de omgang met uitdagingen, zoals in het vorige hoofdstuk beschreven, en dragen zij bij aan de positieverbetering van sekswerkers.

In dit hoofdstuk beschrijven we de vormen van ondersteuning waar sekswerkers met een migratieachtergrond behoefte aan kunnen hebben, samen met de *best practices* van verschillende organisaties die hier al gehoor aan geven. Dit beoogt organisaties die dienstverlening voor sekswerkers willen ontwikkelen te inspireren. Behoeften ten aanzien van ondersteuning betreffen achtereenvolgens informatie voor in Nederland startende sekswerkers, iemand om makkelijk te kunnen benaderen met alledaagse vragen, praktische ondersteuning van een boekhouder en jurist, gratis soa-onderzoek op vertrouwelijke basis en

²⁵ Interview met een sekswerker (respondent 11)

emotionele ondersteuning. Gender- en cultuursensitief werken is bij al deze facetten van belang. Onderstaand lichten we dit nader toe.

3.1. Informatie voor in Nederland startende sekswerkers

Als mensen in Nederland arriveren en als sekswerker gaan werken, ervaren zij geregeld problemen door gebrek aan kennis over praktische zaken die zij moeten regelen. Zoals beschreven, maken exploitanten of anderen soms misbruik van dit gebrek aan kennis. Verschillende sekswerkers met een migratieachtergrond onderstrepen daarom het belang van gedegen en toegankelijke informatie voor in Nederland startende sekswerkers met een migratieachtergrond. Een sekswerker vertelt: *‘Toen ik net in Nederland was had ik bijna geen ervaring met sekswerk. Het was goed geweest als ik in contact was gekomen met organisaties. Dan konden ze me de regels in Nederland een beetje uitleggen. Een plek waar ik heen zou kunnen met vragen. En misschien zouden ze ook informatie kunnen geven over veiligheid. Ik moet echt veiliger werken met seks. Om niet ziek te worden. Maar ik moet ook niet alle mensen vertrouwen. Als organisaties tips geven over dat het niet handig is om allerlei informatie over jezelf te vertellen omdat mensen die informatie tegen je kunnen gebruiken. Nu ben ik voorzichtig. Ik vertel mensen niet waar ik woon, wat voor werk ik nog meer doe.*

Maar tips daarover zouden handig zijn als je net begint. Dan weet je dat nog niet.²⁶ Zoals veel sekswerkers die in het kader van dit onderzoek geïnterviewd zijn geeft deze sekswerker aan bij de start van het werk in Nederland behoefte te hebben aan informatie over twee onderwerpen. Dit betreft allereerst informatie over wet- en regelgeving in Nederland, zoals inschrijving bij de Kamer van Koophandel, belasting, financiën en rechten en plichten ten aanzien van een eventuele exploitant. Ten tweede is er behoefte aan advies om zo veilig mogelijk te werken in de seksuele dienstverlening.

Informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers in verschillende steden spelen al op deze behoeften in. Zij bieden online informatie aan in verschillende talen, en zijn benaderbaar voor vragen. Het voordeel van online informatieverstrekking is dat het laagdrempelig is. Sekswerkers kunnen anoniem en als het hen uitkomt informatie inwinnen over de onderwerpen waar zij meer over willen weten. Onderwerpen waar veel sekswerkers tegenaanlopen kunnen extra zichtbaar op websites of social media kanalen worden behandeld. Een beperking van dergelijke online informatievoorziening is echter dat informatie niet vertaald kan worden naar de specifieke situatie van een sekswerker. Hiervoor is contact nodig: face-to-face maar eventueel ook via chat of telefonisch.

Een sociaal werker onderstreept dat het belangrijk is om sekswerkers niet alleen van informatie te voorzien maar hier ook met hen over in gesprek te gaan om het naar hun specifieke situatie te vertalen. Deze gezamenlijke vertaalslag acht zij nodig omdat sekswerkers met een migratieachtergrond bij aankomst in Nederland veelal nog niet bekend zijn met rechten, plichten, mogelijkheden

26 Interview met een sekswerker (respondent 2).

en gewoonten in Nederland: *'Zij hebben in hun hoofd: ik ga naar Nederland om te werken, om geld te verdienen. Maar wat zich allemaal rondom hen afspeelt begrijpen ze niet. Mijn doel is empowerment. Alles voor hen duidelijk maken.'*²⁷ Om de positie van sekswerkers met een migratieachtergrond te versterken zou deze sociaal werker graag een 'starten-met-sekswerk module' willen ontwikkelen. Zowel wet- en regelgeving, als veilig werken in de seksuele dienstverlening, zou een plek in deze module kunnen krijgen. Het doel daarbij is niet enkel het verstrekken van informatie, maar ook met elkaar in gesprek gaan.

In een dergelijke training of andersoortige informatievoorziening is maatwerk van belang. Een sociaal werker vertelt: *'We gaan heel erg kijken wat de vraag is van de groep. Als iemand zegt 'ik ben geen sekswerker, maar ik krijg wel af en toe betaald voor seks', prima. Dan moet je gaan kijken van: hoe noem je het dan. Ze moeten zich in ieder geval welkom voelen.'*²⁸ Ook raadt een sociaal werker aan om in gesprekken met sekswerkers af te tasten wat persoonlijke doelen zijn: *'Wat is de reden dat ze naar Nederland gekomen zijn? Willen ze lang in Nederland blijven of zijn ze hier maar voor een korte periode? Dat heeft impact op de ondersteuning die ze nodig hebben. Als ze hier voor een langere termijn willen blijven dan kun je samen kijken hoe je ze zoveel mogelijk kunt laten deelnemen aan de samenleving. Andere willen hier misschien maar kort zijn en gaan weer weg als ze bereikt hebben waar ze voor kwamen. Begrip voor dergelijke doelen van mensen zorgt ook dat je hun positie beter begrijpt en welke behoeften ze hebben.'*²⁹ Maatwerk is dus van belang. Dit betreft maatwerk in taal, door informatie en sessies in verschillende talen aan te bieden, maar ook bewust zijn van het kiezen van woorden waar mensen zich mee identificeren.

27 Interview met een sociaal werker (respondent 9).

28 Interview met een sociaal werker (respondent 8).

29 Interview met een sociaal werker (respondent 7).

Ook cultuursensitief werken is van belang, bijvoorbeeld met behulp van de inzet van ervaringsdeskundigen afkomstig uit verschillende landen (zie ook sectie 3.6). Ten slotte is het goed om informatie, waar mogelijk, specifiek aan te passen op de situatie en doelen van individuele sekswerkers.

3.2. Aanspreekpunt voor allerhande praktische vragen

Sekswerkers met een migratieachtergrond geven aan dat zij behoefte hebben aan één aanspreekpunt waar zij terecht kunnen met al hun (veelal praktische) vragen. Ook als zij online of via mogelijk te ontwikkelen trainingen informatie hebben gekregen over zaken als wet- en regelgeving en veilig werken in de seksuele dienstverlening, lopen zij in de praktijk geregeld tegen situaties aan waarover zij in gesprek willen met een persoon die zij vertrouwen.

Informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers organiseren veelal inloopsprekuren om aan deze behoefte tegemoet te komen. Sekswerkers kunnen zonder afspraak bij deze inloopsprekuren terecht en worden geholpen met praktische vragen. Over het contact met sekswerkers tijdens deze inloopsprekuren vertelt een sociaal werker: *‘In mijn werk is het belangrijkste onderdeel: luisteren. Niet vragen.’*³⁰ Sekswerkers hebben behoefte aan een luisterend oor, een begripvolle reactie, en dan komen (soms) praktische vragen, waarbij ondersteuning geboden kan worden. Deze vragen hebben betrekking op verschillende onderwerpen beschrijft een andere sociaal werker: *‘Zij worden*

*natuurlijk ook geacht om in deze samenleving te functioneren, maar lopen dan tegen dingen aan zoals de taal, en daar ondersteunen we ze dan in. Zoals nu een Dominicaanse vrouw die even wil bellen met de mentor van haar kind om te kijken hoe het gaat. Dan moet ik erbij zitten om te vertalen. Ik heb ook best veel mensen gehad die kwamen met vragen over coronavaccinaties. Die hielp ik om een afspraak te maken. Soms komen ze met brieven of help ik met het doen van een betaling via de bank. In andere gevallen is het meer meekijken waar iemand naartoe kan.’*³¹ In sommige gevallen worden op inloopsprekuren ook grotere problemen aangekaart zoals schulden, vragen over een verblijfsstatus of de wens om te stoppen met sekswerk. Het inloopsprekuren fungeert dan als eerste plek om vragen voor te leggen. Sociaal werkers begeleiden sekswerkers daarna meestal door naar maatschappelijk werk. In sommige gevallen, bijvoorbeeld bij vervelende situaties op de werkvloer, hebben sociaal werkers de behoefte om door te kunnen verwijzen naar (ervaringsdeskundige) sekswerkers. Deze mogelijkheid bestaat niet in alle gemeenten en wordt als een gemis ervaren.

Bij inloopsprekuren is het van belang dat sociaal werkers, of ervaringsdeskundigen die hen ondersteunen, aanwezig zijn die verschillende talen machtig zijn. Niet alle sekswerkers met een migratieachtergrond beheersen het Nederlands. Ook is het van meerwaarde als professionals/ervaringsdeskundigen afkomstig zijn uit verschillende landen. Een sekswerker vertelt: *‘[Naam sociaal werker] is echt een cadeautje, want ze spreekt Roemeens, begrijpt me en is lief. Maar haar collega praat op dezelfde manier met ons hoor. Het is niet zo dat ik niet meer zou komen als ze weg is.’*³² Deze sekswerker vindt het prettig dat de sociaal werker

30 Interview met een sociaal werker (respondent 9).

31 Interview met een sociaal werker (respondent 5).

32 Interview met een sekswerker (respondent 11).

die haar ondersteunt uit hetzelfde land afkomstig is, verschillen tussen beide landen kent en snapt waar ze tegenaan loopt in Nederland. Organisaties werken momenteel veelal al met sociaal werkers en ervaringsdeskundigen afkomstig uit verschillende landen in Latijns-Amerika en Oost-Europa, zoals Roemenië en Hongarije.

Inloopsprekuren zijn over het algemeen gericht op alle sekswerkers en allerhande vragen. Iedereen is welkom. Soms zijn er specifieke gesprekken voor zaken waar specifieke kennis voor nodig is. Te denken valt aan een juridisch gesprek voor vragen over familierecht of vreemdelingenrecht. Ook worden er soms aparte inloopsprekuren georganiseerd voor bepaalde doelgroepen. Zo zijn er in verschillende steden gesprekken voor transgender sekswerkers. Deze worden bijvoorbeeld georganiseerd in samenwerking met Transgender Netwerk Nederland, vaak met een ervaringsdeskundige gastvrouw. Tijdens dit inloopsprekuren is er aandacht voor specifieke vragen van transgender personen, bijvoorbeeld over het veranderen van een naam of gender, over hormoonbehandeling of operaties en over discriminatie. Daarnaast biedt het gesprek de mogelijkheid tot onderlinge uitwisseling: *‘Het is gewoon een veilige plek voor mensen uit de trans community. Waar mensen elkaar kunnen vinden en met elkaar kunnen sparren over hoe ze dingen aanpakken, omdat het wel echt een kwetsbare doelgroep is.’*³³

33 Interview met een sociaal werker (respondent 8).

Een dergelijk inloopsprekuren voor een specifieke doelgroep wordt soms ook overwogen voor moeilijk te bereiken groepen sekswerkers. In gesprekken met sociaal werkers werd in dit kader nagedacht over het ontwikkelen van een inloopsprekuren voor sekswerkers met een Aziatische migratieachtergrond. Zoals ook in hoofdstuk twee aan bod is gekomen, ervaren sociaal werkers dat sekswerkers met een Aziatische achtergrond over het algemeen niet expliciet over sekswerk zijn en terughoudend in het leggen van contact met organisaties en instanties. *‘Ze vertrouwen instanties niet. Dit maakt het ingewikkeld voor hen om bij ons naar binnen te komen. Dat vinden ze vaak lastig.’*³⁴ Om de drempel naar ondersteuning door informatie-, advies- en dienstencentra voor deze sekswerkers te verlagen overwegen sociaal werkers een inloopsprekuren voor sekswerkers met een Aziatische migratieachtergrond. Dit gesprek wordt dan ook begeleid door sociaal werkers en ervaringsdeskundigen uit verschillende landen in Azië, met kennis van verschillende relevante talen, en de nadruk zal niet expliciet op sekswerk liggen. Desalniettemin vraagt een sociaal werker zich af of de doelgroep op deze manier te bereiken is. Zij benadrukt het belang van sekswerkers opzoeken en veel tijd nemen om stap voor stap te werken aan een basis van vertrouwen.

Bij sommige informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers worden specifieke trainingen aangeboden, als antwoord op terugkerende praktische vragen. Hierbij valt te denken aan Nederlandse en Engelse taalcursussen evenals aan assertiviteitstrainingen. Voor, tijdens en na deze trainingen is er ruimte om met sociaal werkers te spreken.

34 Interview met een sociaal werker (respondent 6).

3.3. Praktische ondersteuning van een boekhouder en advocaat

Zoals geïllustreerd door de eerder beschreven ervaringen van Elena hebben sekswerkers behoefte aan praktische ondersteuning van een boekhouder die ze kunnen vertrouwen. Ze worden tijdens hun werk soms benaderd door boekhouders, maar deze leveren niet altijd goede diensten. *'Ik weet dat ik de boekhouder van hier kan vertrouwen. Anders zouden ze hem niet aan ons voorstellen'*,³⁵ zegt een sekswerker over de boekhouder bij een informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers. Hij heeft haar geholpen met het in termijnen afbetalen van de schuld die ze had opgebouwd nadat ze haar zorgverzekering jaren niet had betaald. Nu is haar financiële situatie weer op orde.

De behoefte aan een betrouwbare boekhouder geldt met name voor sekswerkers die achter het raam werken. Zij zijn veelal zelfstandig ondernemer. Een boekhouder kan problemen met belasting, verzekering en schulden voorkomen en, waar nodig, oplossen. Verschillende informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers organiseren een terugkerend spreekuur met een externe boekhouder. Dit spreekuur vindt soms frequenter plaats in de periode dat belastingaangifte gedaan moet worden.

Daarnaast worden ook juridische spreekuren met een advocaat georganiseerd. Vragen van sekswerkers tijdens dit spreekuur hebben betrekking op familierecht, vreemdelingenrecht en soms op aanhoudingen door de politie. Een sociaal werker vertelt dat sekswerkers bijvoorbeeld een advocaat nodig hebben om te kijken of ze wel op de juiste manier behandeld zijn tijdens een

35 Interview met een sekswerker (respondent 10).

aanhouding: *'Wat ik vaak hoor bij sekswerkers die gecontroleerd worden, is dat de politie in hun telefoon wil kijken en de telefoons ook in beslag neemt. Het kan dan weken of maanden duren voordat je die terugkrijgt'*.³⁶ Om diensten zo laagdrempelig mogelijk te houden is een eerste juridisch consult veelal gratis. Als een advocaat vervolg stappen gaat ondernemen dan zijn hier wel kosten aan verbonden. Vaak wordt gezamenlijk gekeken of hier rechtsbijstand voor kan worden aangevraagd.

3.4. Gratis soa-onderzoek en medische ondersteuning

'Elke drie maanden kom ik hiernaartoe om me te laten testen'.³⁷ Zoals veel sekswerkers heeft deze Roemeense vrouw er behoefte aan om zich met regelmaat te laten testen op hiv en soa's. Informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers proberen testen zo toegankelijk mogelijk te maken door de Gemeentelijke Gezondheidsdiensten (GGD) op vaste (bijvoorbeeld wekelijkse) momenten op hun locaties uit te nodigen of samen met hun teams naar plekken toe te gaan waar sekswerkers werken, zoals (raam)straten en clubs.

Na een test wordt aan sekswerkers veelal ook de mogelijkheid geboden om met een sociaal werker in gesprek te gaan. Om dit contact zo laagdrempelig mogelijk te maken kan er voor gekozen worden om het gesprek niet te expliciet aan te bieden: *'Je kunt ook gewoon even wat lekker eten klaarzetten, soep of iets dergelijks. Dan vraag je of iemand trek heeft in een beetje soep. Dat je niet per se hoeft te komen praten maar dat je ze toch nog even vasthoudt'*.³⁸ De

36 Interview met een sociaal werker (respondent 6).

37 Interview met een sekswerker (respondent 10).

38 Interview met een sociaal werker (respondent 3).

veronderstelling hierbij is dat kleine gesprekje plaatsvinden tijdens het eten of drinken. Dit kan bijdragen aan het opbouwen van een relatie van vertrouwen in de sociaal werker en zijn of haar organisatie. Tevens wordt er bewust ruimte gecreëerd voor emotionele ondersteuning zonder dit te expliciet te maken. Dit bevordert de laagdrempeligheid van ondersteuning.

Sommige sekswerkers hebben behoefte aan medische ondersteuning vanuit informatie-, advies- en dienstencentra die verder gaat dan het faciliteren van testen op soa's. Sekswerkers met een migratieachtergrond die op veel verschillende plekken in Nederland werken of niet over een verblijfsvergunning beschikken, hebben veelal geen huisarts. Sociaal werkers zien dat zij soms lang met medische klachten rondlopen. Het zou helpend zijn als organisaties contact met een huisarts kunnen faciliteren. Daarnaast hebben sommige sekswerkers behoefte aan contact met een gynaecoloog die hen discreet, niet-veroordelend en niet-stigmatiserend benadert. Een doorverwijzing via de huisarts is mogelijk voor sekswerkers die een huisarts hebben. Gebrekkige kennis van de Nederlandse taal en schaamte over sekswerk kan echter een drempel vormen om met een huisarts en willekeurige gynaecoloog in gesprek te gaan.

Tijdens de coronapandemie bleek behoefte te zijn aan vaccinaties. Een sociaal werker vertelt: *'We hebben een vaccinatie dag georganiseerd voor mensen die hier illegaal, onvergund verblijven. Op die dag hebben 115 mensen zich bij ons laten inenten. Doordat we dat hebben gedaan kregen we in een keer heel veel contacten met sekswerkers die we nooit eerder hadden gesproken. Mond-op-mond reclame zorgde daarvoor.'*^{39, 40}

39 Interview met een sociaal werker (respondent 6).

40 Meer handvatten voor het ontwikkelen van seksuele gezondheidsprogramma's voor en met sekswerkers zijn te vinden in de publicatie 'SWIT: een toolkit voor seksuele gezondheidsprogramma's voor sekswerkers'. Zie: Hamers & Hendriks, 2021.

Aangezien veel sekswerkers (deels) in de nacht werken is het handig om alle beschreven ondersteuning juist ook in de middag of avond uren beschikbaar te stellen en niet enkel in de ochtend.

3.5. Emotionele ondersteuning

Verschillende sekswerkers met een migratieachtergrond vertellen dat ze het (periodes) mentaal zwaar hebben of hebben gehad. Zij ervaren onder meer stress omdat ze geldzorgen hebben, druk ervaren om geld naar huis te sturen, familie en vrienden missen, soms drugs gebruiken en hier afhankelijk van worden, schulden opbouwen, nare ervaringen met klanten hebben en beperkt of helemaal niet over hun werk kunnen praten. Een sekswerkers onderstreept daarom het belang van emotionele ondersteuning van sekswerkers met een migratieachtergrond: *'Ik heb meer menselijk contact nodig en safe spaces waar ik kan praten. Organisaties kunnen het beste helpen door te werken aan de empowerment van sekswerkers. Je moet jezelf leren waarderen. Ik moet mezelf respecteren. Dan weet ik bijvoorbeeld dat ik niet alles hoeft te doen wat een klant wil en dat ik om hulp kan vragen, omdat ik het waard ben.'*⁴¹ Sommige organisaties proberen in deze behoefte te voorzien door inloopmomenten te creëren waarop sekswerkers een kopje koffie kunnen komen drinken met elkaar en, desgewenst, met sociaal werkers in gesprek kunnen.

41 Interview met een sekswerker (respondent 1).

Het faciliteren van onderling contact en desgewenst helpen bij daaruit voorkomende vragen is een belangrijke vorm van hulpverlening, zeker ook als het gaat om mensen met migratieachtergrond. Er zijn tal van organisaties die ontmoetingen faciliteren tussen migranten uit specifieke landen. Sekswerkers afkomstig uit deze landen voelen zich echter lang niet altijd aangetrokken tot deze organisaties, omdat zij liever niet open willen zijn over hun werk. Volgens een sociaal werker is er echter nog niet altijd voldoende aandacht voor het belang van emotionele ondersteuning bij informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers, ook als er verder beperkte mogelijkheden zijn om iemand te helpen: *‘Tijdens de coronacrisis was het bijna niet mogelijk om financiële ondersteuning te krijgen. Wij konden mensen ook gewoon niet helpen. Maar praten is belangrijk. Zeggen van: als organisatie kunnen we je niet helpen. Maar we begrijpen dat je dit probleem hebt en zijn solidair met je.’*⁴² Sekswerkers ontwikkelen daarom ook zelf initiatieven om elkaar te ondersteunen. Zo zijn er whatsappgroepen voor en door sekswerkers in Nederland, in verschillende talen. *‘Ze zijn voor de fun en om elkaar te waarschuwen als er bijvoorbeeld geweld is gebruikt’*, vertelt een ervaringsdeskundige.⁴³

3.6. Gender- en cultuursensitief

Sekswerkers met een migratieachtergrond geven aan dat zij het makkelijker vinden om ervaringen te delen en behoeftes aan ondersteuning kenbaar te maken bij organisaties die bekend zijn met sekswerk, en het gesprek niet aangaan vanuit seksueel normatieve kaders. Ook staan zij over het algemeen meer open voor gesprek met professionals hebben die hun taal en cultu-

rele achtergrond delen, of hier bekend mee zijn. Sekswerkers uit de LHBTI+ gemeenschap benadrukken ook de behoefte aan gendersensitief werkende organisaties. Gendersensitief is iets anders dan genderneutraal. Er is daarbij juist oog voor de verschillende maatschappelijke posities van vrouwen, mannen en mensen uit de LHBTI+ gemeenschap (zie ook sectie 2.6).

De sekswerkers die in het kader van dit onderzoek gesproken zijn geven aan dat informatie-, advies- en dienstencentra die specifiek zijn gericht op sekswerkers veelal gender- en cultuursensitief werken. Dit is bijvoorbeeld geborgd door de inzet van sociaal werkers en ervaringsdeskundigen uit verschillende landen, met kennis van verschillende talen, culturele en levensbeschouwelijke achtergronden, evenals door de inzet van medewerkers uit de LHBTI+ gemeenschap. Soms zijn er met name sociaal werkers zonder migratieachtergrond werkzaam, die niet altijd verschillende talen spreken. Dit kan drempelverhogend werken. Maar in veel steden in de randstad is er passend aanbod voor sekswerkers uit Latijns-Amerika en landen uit Oost-Europa. Dit is minder het geval voor sekswerkers met een Aziatische achtergrond. Deze laatste groep wordt ook minder bereikt door informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers.

Deze gender- en cultuursensitiviteit ervaren sekswerkers niet altijd bij andere instanties waar zij mee in contact komen, zoals de politie, gemeente of organisaties die medische ondersteuning bieden. Dit kan een drempel opwerpen voor het leggen van contact en goede ondersteuning in de weg staan. Dit illustreert Gloria in sectie 2.6 door aan te geven dat zij een hulpvraag heeft ten aanzien van haar verslaving, maar alleen open staat voor ondersteuning als deze rekening houdt met haar culturele achtergrond en maatschappelijke positie als transgender sekswerker.

42 Interview met een sociaal werker (respondent 7).

43 Interview met een ervaringsdeskundige (respondent 16).

3.7. Conclusie

In Nederland startende sekswerkers met een migratieachtergrond hebben behoefte aan informatie op maat over hun rechten en plichten in Nederland, evenals aan praktische ondersteuning van een boekhouder en jurist, en laagdrempelige mogelijkheden voor soa-onderzoek en medische ondersteuning. Ook sociaal contact wordt gewaardeerd: de mogelijkheid om alledaagse vragen en ervaringen op een laagdrempelige manier te bespreken met een sociaal werker of ervaringsdeskundige met, bij voorkeur, een vergelijkbare achtergrond. Dit kan ook via contact met andere sekswerkers, georganiseerd door sekswerkers of gefaciliteerd door organisaties die hen ondersteunen. Hierbij is een gender- en cultuursensitieve benadering altijd van belang.

Sekswerkers geven aan dat dergelijke informatie en ondersteuning met name beschikbaar is in de grote steden in de randstad. Sekswerkers in andere delen van het land hebben daarom niet altijd toegang tot voorzieningen omdat (trein) reizen naar de randstad te veel geld en tijd kosten.

4. Contact leggen

Voor informatie-, advies- en dienstencentra kan het in de praktijk lastig zijn om in contact te komen met sekswerkers met een migratieachtergrond. Zoals beschreven kunnen sekswerkers met een migratieachtergrond verschillende redenen hebben om uit het zicht van instanties te willen blijven. Dit zorgt ervoor dat zij soms ook terughoudend zijn in het contact met organisaties die hen beogen te ondersteunen.

In dit hoofdstuk beschrijven wij hoe informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers in contact proberen te komen met sekswerkers met een migratieachtergrond. Uit eerder onderzoek naar outreachend werk onder sekswerkers in Amsterdam in 2012, blijkt dat toentertijd de absolute meerderheid van de contacten met sekswerkers werd gemaakt via outreachend werk. Een klein deel van de nieuwe contacten werd online gelegd of na doorverwijzing van een andere sekswerker of exploitant (Indoors, 2012).

Uit gesprekken met sociaal werkers van informatie-, advies- en dienstencentra komt naar voren dat contact nog steeds veelal via outreachend werk op werkplekken, online outreachend werken en mond-op-mond reclame plaatsvindt. Er lijkt in vergelijking met 2012 wel meer nadruk te liggen op het online leggen van contact. Deze manieren om in contact te komen met sekswerkers worden onderstaand nader toegelicht. Organisaties die dienstverlening voor sekswerkers met een migratieachtergrond willen ontwikkelen kunnen hier uit putten,

zodat zij ook daadwerkelijk informatie en, desgewenst, ondersteuning aan sekswerkers met een migratieachtergrond kunnen bieden.

4.1. Outreachend werken

Bij veel informatie-, advies en dienstencentra wordt outreachend gewerkt. Sociaal werkers en ervaringsdeskundigen zoeken sekswerkers (ongevraagd) op en bieden een luisterend oor, hulp en diensten aan. Zij gaan naar raamstraten, tippelzones, clubs, privéhuizen of massagesalons met het doel om contact te leggen met sekswerkers die zij nog niet kennen en contact te onderhouden met sekswerkers met wie zij wel al bekend zijn.

Sociaal werkers en ervaringsdeskundigen knopen op verschillende manieren het gesprek aan. Sommigen bieden condooms en glijmiddel aan, gratis of tegen inkoopprijs. Dit is financieel aantrekkelijk voor sekswerkers en tegelijkertijd biedt de transactie een concreet aanknopingspunt van gesprek. Ook brengen sociaal werkers en ervaringsdeskundige tijdens outreachend werken veelal informatiemateriaal mee in verschillende talen. Hierover vertelt een sociaal werker: *‘Wat wij veel doen is flyeren. We delen een klein briefje met informatie uit. We hoorden een tijdje geleden bijvoorbeeld veel over identiteitsfraude op ons inloop spreekuur. Dus maakten we daar flyers over. Maar je kan ook denken*

*aan flyers met: het is weer tijd voor je belastingaangifte. Eigenlijk is het meer een middel om in gesprek te komen. Sommigen staan te springen om wat te zeggen, en met anderen gebruik je dit om contact te leggen.*⁴⁴ Zo verloopt het eerste contact veelal via praktische diensten zoals de verkoop van condooms en glijmiddel, of praktische informatie. Het stellen van persoonlijke vragen wordt in het eerste contact meestal vermeden. Een sociaal werker vertelt: *'Ik weet vaak niet eens hoe ze heten. Dat vraag ik niet. Ik heb soms een werknaam of een andere naam. Dat is prima. Dat kan ook maken dat de drempel om iets te vertellen lager wordt.'*⁴⁵

Vervolgens keren sociaal werkers en ervaringsdeskundigen regelmatig terug naar de werkplekken die ze bezoeken om rustig aan een basis van vertrouwen te werken. Een sociaal werker vertelt: *'Het kost veel tijd om een relatie op te bouwen. Maar door vasthoudend te zijn en langs te blijven komen zie ik dat ik steeds enthousiaster wordt ontvangen. Ik stel ze vooral praktische vragen: heb je van deze recente ontwikkeling gehoord? Wat denk je ervan? Ik zoek de dialoog op en kom niet binnen als iemand die alles weet en hen gaat vertellen wat ze moeten doen. En als ik er toch ben dan sluit ik ook gewoon aan bij wat ze aan het doen zijn: ik eet een hapje mee of speel een potje kaart. Dan komen de gesprekken uiteindelijk vanzelf.'*⁴⁶ Dit belang van rustig de tijd nemen, aansluiten bij actuele uitdagingen (zoals naderende belastingaangifte) en activiteiten van sekswerkers terwijl ze de tijd doden, bijvoorbeeld door te kaarten, wordt benadrukt door alle sociaal werkers. Sommigen van hen onderstrepen daarnaast de waarde van wederkerigheid in het contact. Voor het opbouwen van een relatie van vertrouwen is het ook belangrijk om als sociaal werkers iets van jezelf te

laten zien, bijvoorbeeld door te vertellen over eigen kinderen of een persoonlijke ervaring met verhuizing naar een ander land.

Veelal wordt outreachend werk uitgevoerd door sociaal werkers en ervaringsdeskundigen die bekend zijn met de taal en het land waar sekswerkers vandaan komen. Outreachend werk bij één van de centra wordt bijvoorbeeld gedaan door een Roemeense sociaal werker of een Nederlandse sociaal werker die vloeiend Spaans spreekt en bekend is met Latijns Amerika. Hiermee worden niet alle sekswerkers in hun moedertaal bediend, maar de voornaamste groepen wel. Dit is van meerwaarde omdat sekswerkers met een migratieachtergrond niet altijd Nederlands spreken, en communicatie in de moedertaal en kennis van verschillen tussen Nederland en het land van herkomst, kunnen bijdragen aan onderling vertrouwen.⁴⁷

Op niet elke werkplek zijn sekswerkers even makkelijk aan te spreken. Een sociaal werker die outreachend werkt zegt hierover: *'Wij gaan regelmatig naar raamstraten, clubs en massagesalons. Ik vind raamstraten wel het meest toegankelijk omdat sekswerkers daar zelfstandig staan. Je hoeft dan niet binnen te komen in een pand, om de beheerder heen en af te wachten.'*⁴⁸ Sociaal werkers benadrukken echter dat veel exploitanten graag ruimte voor het outreachende werk bieden. Exploitanten zijn er immers ook bij gebaat als het goed gaat met de sekswerkers die bij hen werken. Als exploitanten wel terughoudend zijn dan is het van belang om in deze relatie te investeren. Een sociaal werker vertelt hierover: *'Uiteindelijk bepaalt een exploitant of je binnen kan komen. Ik maak exploitanten daarom duidelijk dat ik niet tegen ze ben. Ik probeer de sekswer-*

44 Interview met een sociaal werker (respondent 5).

45 Interview met een sociaal werker (respondent 3).

46 Interview met een sociaal werker (respondent 7).

47 Zie ook Indoors, 2012.

48 Interview met een sociaal werker (respondent 5).

kers te ondersteunen met informatie, emotioneel, of waar ze maar behoefte aan hebben. En ik moet exploitanten duidelijk maken dat dit ook positief is voor hen. Voor exploitanten is het ook beter als sekswerkers lichamelijk en mentaal gezond zijn.⁴⁹ Voor een goede relatie met de exploitant is het van belang dat sociaal werkers transparant zijn over hetgeen ze wel en ook over hetgeen ze niet doen. Ze benadrukken dat ze wel een bijdrage kunnen leveren aan het bevorderen van het welzijn van sekswerkers, en dat ze niet van de politie zijn en expliciet controleren op mogelijke overtredingen. Sociaal werkers geven aan dat zij op deze manier ook op veel plekken outreachend kunnen werken waar een exploitant aanwezig is.

Uit het onderzoek naar outreachend werk onder sekswerkers in Amsterdam uit 2012 kwam naar voren dat massagesalons, waar met name vrouwen met een Aziatische achtergrond werken, slechts beperkt bezocht worden door sociaal werkers (Indoors, 2012). Dit lijkt onveranderd. Een sociaal werker vertelt: *‘We zien best veel Aziatische sekswerkers in de regio, maar we zien er maar een fractie van’*.⁵⁰ Dit wordt beaamt door een andere sociaal werker die pleit voor outreachend werken in massagesalons: *‘Er zijn veel traditionele Thaise massagesalons in Nederland. Verschillende van die salons bieden meer dan traditionele massage. De vrouwen die daar werken, dat is de doelgroep waar we volgens mij meer voor moeten doen, ook wat betreft hun gezondheid. Het is belangrijk dat zij zich laten testen en dat er door dat te doen geïnvesteerd kan worden in een vertrouwensrelatie. Dan kun je zo ook emotioneel ondersteunen’*.⁵¹ Het contact met sekswerkers in massagesalons is nog beperkt en, zo verwachten sociaal werkers, zal alleen te leggen zijn als hier langdurig in wordt geïnvesteerd door

sociaal werkers met een Aziatische achtergrond. De verwachting is dat deze doelgroep terughoudend of zelfs afwijzend is in het contact met informatie-, advies en dienstencentra voor sekswerkers omdat zij zich niet als sekswerker identificeren maar als masseuse en, zoals eerder beschreven, veelal liever niet in beeld willen komen bij instanties.

4.2. Online outreach

Voor zelfstandige escorts of thuiswerkende sekswerkers is het internet een veelgebruikte plek om klanten te vinden. Uit een analyse van advertenties van sekswerkers op internet in 2021 kwam naar voren dat er wekelijks tussen de 6.500 en 7.000 unieke advertenties van sekswerkers actief zijn in Nederland, en dat de meerderheid van de online adverterende sekswerkers een migratieachtergrond heeft (Bleeker et al., 2021). Deze advertenties staan op verschillende websites voor sekswerkers en klanten van alle genders. Sociaal werkers van informatie-, advies en dienstencentra leggen contact met deze sekswerkers via online outreach op websites waar sekswerkers en cliënten met elkaar in contact komen.

In het kader van online outreach heeft een enkele sociaal werker ervaring met het (tegen betaling) plaatsen van online banners op populaire websites voor sekswerkers, zoals kinky.nl of sexjobs.nl. Banners kunnen informatie geven over de manieren waarop organisaties sekswerkers bijstaan en de wijze waarop sekswerkers met hen in contact kunnen komen.

49 Interview met een sociaal werker (respondent 7).

50 Interview met een sociaal werker (respondent 6).

51 Interview met een sociaal werker (respondent 7).

De meeste sociaal werkers benaderen sekswerkers echter op een directe manier via de communicatiemiddelen op de websites waar sekswerkers adverteren: *‘Op bullchatt ga ik met sekswerkers chatten. Op boys4you stuur ik een bericht, dan ben je eigenlijk aan het mailen met iemand. Of iemand appt me naar aanleiding van het bericht en dan sla ik het op in mijn telefoon. Maar ik ga niet whatsappberichtjes sturen naar telefoonnummers. Dat is namelijk niet helemaal onomstreden met de AVG.’*⁵²

In het sturen van dergelijke berichten is het van belang om kort er bondig te zijn: *‘Niet teveel tekst. Dus gewoon wie je bent, wat je doet en wat je kan bieden. Niet te vaak, maar wel met enige regelmaat, dus dat er een soort herhaling zit. Ik maak een notitie als ik een reactie krijg als: ‘ik heb geen interesse laat me met rust. Die persoon probeer ik dan niet meer te benaderen.’*⁵³ Hierbij is het advies om korte berichtjes met een praktische insteek te kiezen en deze regelmatig te herhalen. Sociaal werkers zijn relatief veel tijd kwijt met administratie. Zij houden bij of telefoonnummers of advertentienummers niet te recent zijn benaderd en of afwijzend is gereageerd.

Het kan een uitdaging zijn om te weten in welke taal een bericht aan een sekswerker gestuurd moet worden. In lang niet alle advertenties wordt het land van herkomst van de sekswerker genoemd. En als dit wel het geval is dan klopt dit ook niet altijd. Een Roemeense sekswerker die zelf via een website is benaderd door de organisatie waar hij nu mee in contact is, vertelt dat sekswerkers soms uit een ander land komen dan zij in hun advertentie aangeven. Zo presenteert een Roemeense vriend zich als Italiaan omdat klanten dit aantrekkelijk

52 Interview met een sociaal werker (respondent 2).

53 Interview met een sociaal werker (respondent 6).

kunnen vinden. De vriend spreekt echter geen Italiaans.⁵⁴ Bij andere advertenties staat niet vermeld welke achtergrond mensen hebben. Een sociaal werker vertelt hoe ze online met dit talenvraagstuk omgaat: *‘Wij hebben alle berichten in het Nederlands en Engels, in het Spaans, in het Duits, Hongaars, Roemeens en . Verreweg het meest gaat er in het Spaans of Engels uit. Als ik doorheb dat iemand Roemeens of Hongaars is, stuur ik het in hun moedertaal. Dan weet je zeker dat, áls ze kunnen lezen – dat is natuurlijk niet altijd zo – dat ze het ook goed kunnen begrijpen. Maar als ik twijfel doe ik het gewoon in het Engels.’*⁵⁵

Als het eenmaal is gelukt om contact te leggen en een sekswerker op een berichtje van een sociaal werker reageert, dan is het eerste antwoord bij voorkeur nog steeds bondig en prikkelend. Een sociaal werker vertelt: *‘Als je dan een berichtje krijg van ‘Hoi, ik ben Marijke uit Appelscha, ik heb je berichtje gezien’ dan kun je meteen zeggen van ‘We hebben voor jou...’. Om de aandacht vast te houden, en noem dan ook die speerpunten van wat jouw organisatie kan betekenen voor ze, daarmee trek je de interesse. Het is wel degelijk een soort verkooppraatje.’*⁵⁶ Ook is het van belang om relatief snel, bij voorkeur binnen een dag, op een reactie te reageren. Niet alleen om het moment van contact vast te houden maar ook omdat met name sekswerkers met een migratieachtergrond geregeld rondreizen, zie sectie 2.1, en het voor de hulp die centra bieden soms noodzakelijk is dat sekswerkers nog in hun regio wonen of werken.

Via online outreach komen sociaal werkers in contact met veel sekswerkers die als zelfstandig escort of vanuit huis werken. De toegevoegde waarde van online outreach wordt dan ook breed gewaardeerd. Een geregeld genoemd aandachts-

54 Interview met een sekswerker (respondent 2).

55 Interview met een sociaal werker (respondent 6).

56 Interview met een sociaal werker (respondent 6).

punt is wel dat het lastig kan zijn om de tijdstippen waarop hulp geboden wordt te begrenzen als contact vooral via internet, en in een daaropvolgend stadium soms via de telefoon plaatsvindt. Sociaal werkers vertellen dat sekswerkers met een acute hulpvraag hen dag en nacht contacten met urgente vragen. Veelal hebben deze sekswerkers nauwelijks andere contacten die hen zouden kunnen helpen.

4.3. Mond-op-mond reclame

‘Mond-op-mond reclame is zo ongelooflijk belangrijk bij onze doelgroep, en vooral voor migranten. Achter de ramen en in privéhuizen vind je ze wel, maar er zijn er een hele hoop die onvergunnd werken en die wel degelijk grotere of kleinere hulpvragen hebben. Maar die kennen de weg naar ons niet.’⁵⁷ Deze sociaal werker vertelt dat zij via online outreach probeert met sekswerkers met een migratieachtergrond in contact te komen en, als contact is gelegd, expliciet aangeeft dat bevriende sekswerkers ook gebruik mogen maken van hun diensten. Als sekswerkers goed zijn geholpen dan komen zij een volgende keer niet zelden met een vriend of vriendin terug.

Op deze manier lukt het soms ook om in contact te komen met ongedocumenteerde sekswerkers. Dit is een moeilijk te bereiken groep die je niet kunt vinden via outreachend werk in raamstraten, tippelzones, clubs, privéhuizen of massagesalons, omdat zij vooral als escort of vanuit huis werken. Via online outreach is het soms wel mogelijk om contact te leggen. De sociaal werker die over mond-op-mondreclame vertelde, gaf aan dat zij tijdens de pandemie een bericht heeft gestuurd aan alle ongedocumenteerde sekswerkers met wie zij via

⁵⁷ Interview met een sociaal werker (respondent 6).

online outreach in contact was gekomen. Zij organiseerde een vaccinatiedag voor deze doelgroep. *‘Ik had mensen uitgenodigd voor vaccinaties en toen kreeg ik een explosie aan berichten van mensen met mij nog onbekende nummers met: wij willen ook! Dan barst in één keer je contacten bestand uit zijn voegen, via die mond-op-mond reclame.’* Het helder en in verschillende talen online etaleren van het aanbod van informatie-, advies en dienstencentra is in dit geval van belang. Dan kunnen sekswerkers die via mond-op-mondreclame over een organisatie horen zich online alvast informeren over de mogelijkheden.

Er kan ook bewust op mond-op-mond reclame worden ingezet door een sekswerker uit een moeilijk te bereiken doelgroep te vragen om een aantal uur per week te investeren in het informeren van andere sekswerkers over de mogelijkheden bij informatie-, advies en dienstencentra. Deze sekswerker voert dan outreachend werk uit, vanzelfsprekend tegen betaling.

4.4. Conclusie

Informatie-, advies en dienstencentra leggen op verschillende manieren contact met sekswerkers met een migratieachtergrond. Sekswerkers werkzaam in raamstraten, clubs, privéhuizen, massagesalons en op tippelzones worden benaderd via outreachend werk op deze locaties. Zelfstandig werkende escorts en thuiswerkende sekswerkers zijn daarentegen niet makkelijk te benaderen op de plekken waar zij werken. Online outreach is een goede manier om met deze groepen in contact te komen. Daarnaast is mond-op-mondreclame een bron van nieuwe contacten. Hiervoor is het van belang om te benadrukken dat bevriende sekswerkers altijd welkom zijn, ook kan worden overwogen om sekswerkers zelf outreachend te laten werken bij moeilijk bereikbare doelgroepen. In al deze contacten is cultuur- en gendersensitief werken van belang.

5. Conclusie

Veel sekswerkers in Nederland hebben een migratieachtergrond. Zij vinden niet altijd de weg naar informatie, advies- en dienstencentra die sekswerkers kunnen ondersteunen. Dit rapport beoogt deze centra te informeren over de uitdagingen van sekswerkers met een migratieachtergrond, de eventuele behoeften aan ondersteuning die hier uit voortkomen en manieren om met sekswerkers met een migratieachtergrond in contact te komen. Inzichten zijn gebaseerd op een beknopte literatuurstudie en interviews. Er zijn interviews gehouden met negen sekswerkers met een migratieachtergrond en zeven sociaal werkers van informatie-, advies- en dienstencentra voor sekswerkers. Ook is een groepsgeprek gevoerd met vier sekswerkers en sociaal werkers om de inzichten uit dit onderzoek te bespreken en aan te scherpen.

Uit het onderzoek komt naar voren dat sekswerkers met een migratieachtergrond in Nederland te maken kunnen krijgen met verschillende uitdagingen. Zo is het voor sekswerkers van buiten de Europese Unie lastig om legaal in Nederland te wonen en werken. Sommigen regelen verblijf in Nederland door een huwelijk met een partner met de Nederlandse nationaliteit of doordat iemand financieel garant staat. Deze afhankelijkheidsrelatie kan ervoor zorgen dat vrouwen misstanden in de relatie, zoals misbruik of uitbuiting, niet aanklaarten. Anderen gaan aan de slag zonder dat zij rechtmatig in Nederland verblijven. Dit zorgt veelal voor onrust, stress, praktische uitdagingen, bijvoorbeeld omtrent toegang tot gezondheidszorg, en eventuele afhankelijkheid

van en financiële verplichtingen aan tussenpersonen die huisvesting en werk(plekken) regelen.

Als sekswerkers met een migratieachtergrond in Nederland gaan werken dan krijgen zij geregeld problemen die samenhangen met gebrek aan kennis over hun rechten en plichten. Zo zijn zij zich er niet altijd van bewust dat zij een zorgverzekering af moeten sluiten en op welke wijze zij belastingaangifte moeten doen. Dit kan leiden tot boetes en olopende schulden. Soms maken derden, zoals exploitanten, misbruik van dit gebrek aan kennis door bijvoorbeeld te eisen dat sekswerkers meer uren werken.

Daarnaast is stigmatisering van sekswerkers een probleem, en daarmee samenhangend uitsluiting en discriminatie. Sekswerkers met een migratieachtergrond hebben veelal te maken met extra vormen van ongelijkheid vanwege hun migratieachtergrond, en in sommige gevallen ook in verband met hun genderidentiteit. Sekswerkers met een migratieachtergrond hebben geregeld te maken met geweld en eenzaamheid. Tegelijkertijd zijn zij veelal terughoudend in het benaderen van politie en andere instanties omdat zij graag onder de radar willen blijven. Veel sekswerkers met een migratieachtergrond voelen constant druk om geld naar familie in het land van herkomst te sturen. Voor transgender sekswerkers zijn een deel van deze problemen uitvergroet.

Ook sekswerkers met een Nederlandse achtergrond krijgen te maken met stigmatisering, en soms ook met geweld en eenzaamheid. Het kan hen echter helpen dat zij veelal iets meer kennis van de wet- en regelgeving in Nederland en een netwerk hebben waar ze op terug kunnen vallen. Daarbij hebben sekswerkers zonder migratieachtergrond geregeld een betaalde baan naast hun werk als sekswerker. Dat zorgt voor minder afhankelijkheid van het sekswerk, wat hen minder kwetsbaar kan maken.

Om de positie van sekswerkers met een migratieachtergrond in Nederland te versterken kan informatie over hun rechten en plichten in Nederland helpen. Ook praktische ondersteuning van een boekhouder en jurist, en laagdrempelige mogelijkheden voor soa-onderzoek en medische ondersteuning is welkom. Sociaal contact is tevens van belang: de mogelijkheid om alledaagse vragen en ervaringen op een laagdrempelige manier te bespreken met een sociaal werker of ervaringsdeskundige met, bij voorkeur, een vergelijkbare achtergrond. Dit kan ook via contact met andere sekswerkers, georganiseerd door sekswerkers of gefaciliteerd door organisaties die hen ondersteunen. Hierbij is een gender- en cultuursensitieve benadering altijd van belang. Deze ondersteuning is volgens sekswerkers met een migratieachtergrond momenteel met name beschikbaar in de randstad. Sekswerkers in andere delen van het land hebben daarom niet altijd toegang tot voorzieningen omdat (trein)reizen naar de randstad te veel geld en tijd kosten.

Informatie-, advies en dienstencentra leggen op verschillende manieren contact met sekswerkers met een migratieachtergrond. Sekswerkers werkzaam in raamstraten, clubs, privéhuizen, massagesalons en op tippelzones worden benaderd via outreachend werk op deze locaties. Zelfstandig werkende escorts en thuiswerkende sekswerkers zijn niet makkelijk te benaderen op de plekken

waar zij werken. Online outreach is een goede manier om met deze groepen in contact te komen. Daarnaast is mond-op-mondreclame een bron van nieuwe contacten. Hiervoor is het van belang om te benadrukken dat bevriende sekswerkers altijd welkom zijn, ook kan worden overwogen om sekswerkers zelf outreachend te laten werken bij moeilijk bereikbare doelgroepen. Ook in deze contacten is cultuur- en gendersensitief werken van belang.

6. Literatuurlijst

Amsterdam Center for Sex Workers. (2017, 30 mei). *Als seks je werk is*. Amsterdam-centerforsexworkers.nl. Van <https://www.pg292.nl/starten-stoppen/starten/>

Andeweg, S.M. & Wildt, R. de. (2023). *Ambulante hulp aan laagtaalvaardige slachtoffers van huiselijk geweld*. Kennisplatform Inclusief Samenleven. Van https://www.kis.nl/sites/default/files/2023-04/421608_Laagtaalvaardige_slachtoffers_huiselijk_geweld%20%282%29.pdf

Bleeker, Y., Braak, G., Kolf, W., & Leemans, A. (2021). *De Nederlandse seksbranche: Een onderzoek naar omvang en aard, beleid, toezicht en handhaving*. Regioplan.

Hamers, M. & Hendriks, S. (2021). *SWIT: een toolkit voor seksuele gezondheidsprogramma's*. PROUD. Van https://www.sekswerk.info/files/2021-09/NL_SWIT-gids.pdf

Indoors. (2012). *Outreach in indoor sex work settings: A report based on the mapping of the indoor sector in nine European cities*. Autres Regards. Van https://tampep.eu/wp-content/uploads/2017/11/Outreach_Report-Indoors_2.pdf

James, J. & Hamburg, M. (2020). *The situation of migrant sex workers in The Netherlands*. International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe. Van <https://sekswerkexpertise.nl/the-situation-of-migrant-sex-workers-in-the-netherlands-webinar-17-dec-2020/>

Kloek, M., & Dijkstra, M. (2018). *Sex Work, Stigma, and Violence in the Netherlands*. Soa Aids Nederland. Van <https://www.sekswerk.info/files/2022-02/Sex-Work-Stigma-and-Violence-in-the-Netherlands-Report-digital.pdf>

Leensma, W. (2020, 9 maart). *Alles over belastingen voor starters*. KVK.nl. Van <https://www.kvk.nl/advies-en-informatie/bedrijf-starten/alles-over-belastingen-voor-starters/>

Ministerie van Algemene Zaken. (2022, 27 mei). *Wanneer moet ik de verplichte zorgverzekering afsluiten als ik uit het buitenland kom?* Rijksoverheid.nl. Van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/zorgverzekering/vraag-en-antwoord/wanneer-moet-ik-de-verplichte-zorgverzekering-afsluiten-als-ik-uit-het-buitenland-kom>

Nederland Wereldwijd. (2022, 18 november). *Garant staan voor iemand uit het buitenland*. Nederlandwereldwijd.nl. Van <https://www.nederlandwereldwijd.nl/visum-nederland/garant-staan>

Overheid.nl wettenbank. (2022). *Regeling uitvoering Wet arbeid vreemdelingen 2022*. Wetten.overheid.nl. Van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0046054/2022-01-01#:~:text=8.1.&text=Met%20een%20verblijfsvergunning%20kan%20worden,is%20of%20zal%20worden%20aangevraagd>.

Pijpers, R. (2022). *Eenzaamheid onder lhbt+ personen: Feiten, cijfers en aanpak*. Movisie. Van <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2022-09/Handreiking%20LHBTI%2B%20en%20eenzaamheid.pdf>

RADAR. (2023). *Factsheet: Discriminatie van transgender personen en personen met een intersekseconditie*. RADAR. Van <https://radar.nl/publicaties/factsheet-transgender-personen-en-personen-met-een-intersekseconditie-en-discriminatie/>

Regioplan. (2021). *Gender doet ertoe! Maar hoe doe ik aan gender?* Regioplan.nl. Van <https://www.regioplan.nl/actueel/gender-doet-ertoe-maar-hoe-doe-ik-aan-gender/>

Rijksoverheid. (2023). *Welke landen horen bij de Europese Economische Ruimte (EER)?* Rijksoverheid.nl. Van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/europese-unie/vraag-en-antwoord/welke-landen-horen-bij-de-europese-economische-ruimte-eer>

Tampep. (2009). *Sex Work, Migration, Health: A report on the intersections of legislations and policies regarding sex work, migration and health in Europe*. Tampep. Van https://tampep.eu/wp-content/uploads/2017/11/Sexworkmigrationhealth_final.pdf

Transgender Netwerk Nederland. (z.d.). *Verbijsterend: veel geweld tegen cis en trans sekswerkers*. Transgendernetwerk.nl. Van <https://www.transgendernetwerk.nl/nieuws/verbijsterend-veel-geweld-tegen-cis-en-trans-sekswerkers/>

Tydeman, M., & Dijkstra, M. (2021). *Sekswerk & stigma in Tilburg: Samenwerken aan positieve verandering via Participatief Actieonderzoek*. Sekswerk. Van https://www.sekswerk.info/files/2021-09/SekswerkStigma_in_Tilburg_SWARP.pdf

Universiteit voor Humanistiek. (2017). *Transgender en werk*. Transgender Netwerk Nederland. Van <https://www.transgendernetwerk.nl/wp-content/uploads/TransgenderenWerkfactsheet2017.pdf>

Wildt, R. de., Steketee, M. & Compagner, M. (2023). *Laagdrempelige hulp voor slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties*. Verwey-Jonker Instituut. Van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2023/03/122030_Laagdrempelige-hulp.pdf

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid
Auteurs: Dr. R. de Wildt
Foto's: Luc Parhan Illustration
Uitgave: Kennisplatform Inclusief Samenleven
p/a Giessenplein 59 C
3522 KE Utrecht
T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van Kennisplatform Inclusief Samenleven: www.kis.nl.

ISBN 978-94-6409-288-2

© Kennisplatform Inclusief Samenleven, Utrecht 2024

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.
Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

